

Nevena Jurišić-Borozan
Split

ETIMOLOGIJA HRV. *SURGATI* – PRVI DIO

UDK:811.163.42'373.6:811.131.1

Rukopis primljen za tisak 16.5.2017.

Pregledni članak

Survey article

Hrvatski pomorski termin romanskog podrijetla **surgati** ‘usidriti se, baciti sidro’ bio je predmetom nekoliko etimoloških radova i osvrtu. Ovaj članak predstavlja tek uvod u preispitivanje aktualne etimologije koju zastupa većina autora (kako za hrv. **surgati** i var., tako i za romanske *pom* glagole *surgere/sorgir/surgir* i var.). Članak obuhvaća pregled dosadašnjih istraživanja, popis hrvatskih pomorskih termina s osnovom *surg-* i var. te prikaz srednjovjekovnih i kasnijih potvrda *pom* termina u tekstovima na talijanskom i srednjovjekovnom latinskom.

Ključne riječi: *hrv. surgati; romanizmi; romanski pomorski termini; etimologija*

1. UVODNE NAPOMENE

Neposredna i daleka etimologija hrv. glagola **surgati** i var. je jasna s obzirom na jezično podrijetlo. Što se tiče neposredne etimologije, smatra se da je jezik davatelj bio dalmatoromanski. Sama riječ, govorimo li o dalekoj etimologiji, potječe iz latinskoga. Većina autora smatra da hrv. **surgati**, odnosno romanski pomorski glagoli bliskog značenja (tal. *surgere/sorzer* i var., kat. *sorgir* i var.,¹ port./šp. *surgir*) potječu od lat. SURGERE, 3. ‘1. *tr.* uspraviti, uzdići; 2. *intr.* dići se, ustati se, poći, nastajati, dizati se, rasti, započeti’.²

Međutim, mislimo da višeznačnost romanskih glagola i njihovo značenje kao *pom* termina (u suprotnosti sa SURGERE, 3.) omogućuju drugačija viđenja etimona.³ Na isto upućuju i drugi razlozi, o kojima će biti riječi u drugom dijelu. Osim toga, neki etimolozi sumnjaju u ispravnost aktualne etimologije.

Iako smo etimološku analizu posvećenu hrv. glagolu **surgati** (a dijelom i njegovim romanskim usporednicama) namjeravali obuhvatiti jednim člankom, od toga se moralo odustati zbog opširnosti. Ovaj rad sadrži sljedeće dijelove: a) pregled dosadašnjih istraživanja za hrv. *pom* termin **surgati**, b) tablični popis *pom* termina s osnovom *surg-* i var. u hrvatskim govorima semantizma ‘usidriti se, sidro, sidreni konop i sl.’, c) potvrde *pom* termina s osnovom *surg-/sorg-* i var. u tekstovima na talijanskom, d) potvrde *pom* glagola *surgere/surzer* u u Hvarskom statutu i zadarskim dokumentima iz 14., 15. i 16. st., e) potvrde srednjolatinskog imenskog oblika SURGITORIUM, f) zaključne napomene (najava drugog dijela članka). Prikaz potvrda *pom* termina u tekstovima na talijanskom i srednjovjekovnom latinskom smatramo neizostavnima s obzirom na naš pristup, a važne su i za određenje rasprostranjenosti termina.

¹ Kahane i Kahane 1951: 197 navode sljedeće oblike u katalonskim tekstovima: *surgir*, *surger*, *sorgir*.

² Značenja se navode skraćeno prema Divković 1881: 1040/41. Mnogi rječnici latinsko-ga ne spominju prijelaznost glagola SURGERE, 3. U kl. latinskom glagol se mnogo češće koristio kao neprijelazan.

³ Pretpostavljamo da je kod spomenutih glagola riječ o formalnom sažimanju dvaju ili više različitih etimona iz latinskoga.

2. PREGLED DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJA ZA HRV. POMORSKI TERMIN **SURGATI**

Glagol **surgati** i var. do sada je često bio predmetom etimoloških radova i osvrta. U ovaj se pregled nastojalo uključiti raspoložive rasprave o etimologiji hrv. *pom* termina **surgati** i var., kao i kraće napomene o nekim radovima stranih autora gdje se spominje naš glagol. Navode se i važniji radovi koji donose oblike/likove. Radovi se donose uglavnom kronološkim slijedom. Pregled sadrži i kraće komentare.

Dubrovački filolog Luko Zore već 1895. u radu *Dubrovačke tuđinke* (str. 21.) iznosi etimologiju SURGERE za glagol **sùrgati** 'baciti sidro u more'. Smatra da se radi o eliptičnom izrazu: *ustanite (i bacite) sidro*. Mišljenje se navodi i u ARJ XVII, 44. Izneseni etimon u skladu je, primjećujemo, s navedenim objašnjenjem. Međutim, ovo obrazloženje nije uvjerljivo jer smatramo da tako važna radnja kao što je sidrenje plovila mora imati svoj specifični naziv. Stoga se ne bismo oslonili na eliptičnu i preopćenitu naredbu *ustanite/ustani*. Osim toga, mislimo da etimološka analiza treba obuhvatiti i postojeće imenske oblike s osnovom *surg-* i sl.

Matteo Giulio Bartoli u djelu *Das Dalmatische* iz 1906. spominje **surgati** i zastupani etimon SURGERE na nekoliko mjesta.⁴ Na 185. str. u kraćem popisu dalmatskih riječi navodi SURG-ERE 'gettar e levar l'ancora' (»da Veglia fino a Cattaro«). Na 346. str. spominje **surgati** u značenju 'levar l'ancora' za Vrbnik na Krku, dok za mjesta na zapadu Krka (Punat, Sv. Foška, Milohnić, Linardić, ?Brzac) navodi značenje 'gettar l'ancora'. Na 373. str. u popisu riječi romanskog podrijetla donosi **surgati** 'levar l'ancora' za Cres i Lošinj, a za Rab, Kotor i Dubrovnik u značenju 'gettar l'ancora'. Na 430. str. kratko spominje hrvatski glagol u kontekstu velarnog izgovora. Na 488. str. (popis lat. etimona) navodi se SURGERE, a čitatelj se upućuje na stranicu 185. i 430. Oblik *surzer* spomenut je na 357. str. (usp. 5. poglavlje u ovom radu). Inače, u glosaru veljotskoga ne navodi se romanska inačica glagola. Primjećuje se da pojedini navodi nisu u skladu (što se tiče značenja). Značenje 'levar l'ancora' glagola **surgati** navedeno za Vrbnik na Krku, Cres i Lošinj nije, čini se, potvrđeno. Štoviše, moglo bi se opovrgnuti uzmu

⁴ Konzultiran je talijanski prijevod djela iz 2000. godine. Navodimo numeraciju na dnu stranica.

li se u obzir navodi iz ARj XVII, 44 za Vrbnik iz *Zbornika za narodni život i običaje*.⁵ Možda je Bartoli u pogledu ovog značenja bio krivo informiran ili je, pod utjecajem osnovnog značenja tal. *sorgere* pogrešno interpretirao dobivene informacije? Moguće je, mislimo, i sljedeće: ukoliko je doista od nekih govornika dobivena takva informacija, glagol **surgati** 'podići sidro' mogao bi se interpretirati kao noviji romanizam/talijanizam gdje bi neposredni etimon bio tal. *sorgere*, shvaćen kao prijelazni glagol. U tom slučaju glagol bi predstavljao sinonim za *alzare*, (*sol*)*levare*, *salpare/sarpere*, *tirare* (*su*). Primjeri gdje glagol **surgati** ima značenje 'podići sidro' prilično su nesigurni (usp. ARj XVII: 44).⁶

Wilhelm Meyer-Lübke u REW-u (izdanje iz 1911. i 1935.) svrstava dalmatinsko **surgati** 'den Anker lichten'⁷ u etimološki članak 8475 *surgere* 'sich erheben'. U članku se navode oblici različitih značenja ('uzdići se', 'izvirati', 'izvor', 'mladica, izboj', 'vrsta školjke', 'nabor na odjeći', 'pristati', 'usidriti se', 'baciti sidro', 'uzdići se iz mora'). Kao primjere *pom* značenja 'pristati, usidriti se i sl.' spominju se francuski, španjolski, portugalski i katalonski likovi (fr./šp./port. *surgir*, kat. *sorgir*). Dodajmo da Friedrich Diez (članak *sourdre*, str. 681) i Gustav Körting u svojim etimološkim rječnicima ne spominju *pom* značenja romanskih glagola *sorgere/surgir*.

Petar Skok u djelu *Od koga naučiše jadranski Jugoslaveni pomorstvo i ribarstvo* iz 1933. za glagol **surgati** iznosi da potječe od lat. SURGERE, odnosno iz »izumrlag romansko-dalmatinskoga govora« (str. 70). Na 82. str. navodi se sljedeće: a) spominje se upotreba glagola u Hektorovića, b) glagol se u značenju 'usidriti' koristi na čitavoj obali, počevši od Ilovika do Budve,

⁵ »Nakraj škandajija biva najradije sidrešce, da se more barčicu surgat (surgat sidrešce, hitit v more sidrešce), kada se ne smi ali ne more po kermi vezat za kraj.« Valja naglasiti da Mate Tentor u svom radu o creskom govoru iz 1909. (str. 201) spominje značenje 'podići sidro' bez preciziranja punktova (»in manchen Orten längst der Küste heißt es: die Anker heraufziehen«). U Cresu bilježi samo uobičajena značenja »vor Anker stehen bleiben, eigentlich die Anker ins Meer fallen lassen«. Tentor u rječničkom članku **surgat** navodi i etimon (lat. *surgere*). Na Tentorov rad osvrće se Muljačić 1970: 81, bilješka 5.

⁶ Akademijin rječnik (XVII: 44) navodi značenje 'dići se, prodrijeti (o dimu)' uz primjer iz Like. Donosi i Muljačić 1970: 81, 82. Ovdje se, mislimo, jasno radi o etimonu SURGERE, 3. Kahane i Kahane 1951: 211 donose značenje izraza *sourgi l'ancro* u modernom provansalskom ('lever l'ancre'). De Felice 1974: 221 sumnja u vjerodostojnost ove potvrde koju navodi Mistral 1878: 921.

⁷ Značenje 'podići sidro' zacijelo prenosi iz Bartoli 1906. Meyer-Lübke očito nije bio upoznat s najučestalijim značenjem u našim govorima.

c) u tal. književnom jeziku i u mletačkom glagol se rijetko koristi, d) glagol *sorgir/surgir* aktivan je u katalonskom u značenju ‘baciti sidro, iskrcati se’; termin je iz katalonskoga preuzet u španjolski i francuski, e) u Veloj Luci u upotrebi je lik **svrgavati** ‘bacati sidro’, **svrgadina** ‘konop kojim se svrgava ili baca sidro’, f) **svrgadina** je romanska izvedenica od lat. glagola. U ERHSJ 3/364 *surgat* navedeno je sljedeće: »Dalmato-romanski leksički ostatak iz pomorske terminologije od lat. *surgere* (sa *-ere* > *-ar* = *-ati* kao u krčko-rom.). Upor. isti termin u kat. *sorgir*; *surgir* ‘ankern’ > fr., šp., port., *surgir* ‘landen, eigentlich aus dem Meer erheben’. Značajno je da taj termin nije potvrđen na Apeninima.« Članak je na pojedinim mjestima nejasan. Stoga je u slučaju ovoga glagola mnogo pouzdanije Skokovo objašnjenje iz 1933.

Milan Rešetar u recenziji gore spomenutog Skokova djela iz 1933. s pravom sumnja u ispravnost etimona SURGERE uviđajući nesklad između značenja hrv. **surgati** i lat. SURGERE: »Teško je pak vjerovati da je *surgati* od lat. *surgere* kad ono prvo znači ‘spustiti sidro u more’, a ovo ‘ustati’.« Ovo se mišljenje spominje i u Muljačić 1970: 84. Ipak, treba primijetiti da hrv. **surgati** ne znači samo ‘spustiti sidro u more’, nego i ‘usidriti plovilo’, ‘usidriti se’ (v. tablicu iza za pregled značenja).

Henry i Renée Kahane 1951. objavljuju važan članak o romanskim *pom* terminima - *The Mediterranean Term surgere ‘to anchor’*. Na početku se konstatira da Meyer-Lübke slijedi tradicionalno viđenje etimologije *pom* glagola *surgir* u kat./šp./port. koje je, još u 16. st., iznio španjolski leksikograf Sebastián de Covarrubias (»[*surgir*] pudo tomarse del Latino SURGERE, porque parece que la nave se va levantando, quando camina a la orilla.«). S obzirom na neuvjerljivost takvog semantičkog objašnjenja, Kahaneovi za lat. SURGERE predlažu dva zasebna semantička razvoja. Značenje ‘ustati’ (to rise) dobro je potvrđeno u kl. latinskom i ima brojne nastavljache u romanskim jezicima. Oblik SUBRIGERIS (< SUBRIGERE) iz 5. st. smatraju prvim tragom značenja ‘baciti’ (to throw) do kojeg je možda došlo preko prijelaznog stadija (značenje ‘to remove’).⁸ Opće značenje glagola (‘baciti’) autori ilustriraju primjerima iz srednjovjekovnog razdoblja s katalonskog i provansalskog područja (kraj 12. st., 13. st.). Smatraju da je opće značenje u *pom* terminologiji doživjelo specijalizaciju i pokazalo najveću vitalnost (‘baciti sidro’ (to cast anchor)). Za ovo se navode brojni primjeri. Autori

⁸ U članku se ne objašnjava ovaj prijelazni stadij.

drže da se katalonska riječ *surgir* (var. *surger*, *sorgir*; particip prošli *surt/surgit*) proširila cijelim Mediteranom. Hrv. **surgati** spominje se nekoliko puta u radu: a) na početku članka (ali u značenju koje donose Bartoli i Meyer-Lübke - 'podići sidro', b) na 199. str. navodi se potvrda iz Hvarskog statuta te zadarska potvrda iz 1520. (v. 5. poglavlje), c) autori su upućeni i u prevladavajuće značenje ('baciti sidro') slavenskog oblika **surgati**, d) smatraju da je glagol *surgere bio aktivan u dalmatskom jeziku u oba značenja (s tim da se u značenju 'baciti sidro' radi o venecijanizmu katalonskog podrijetla), e) autori drže da oblik **surgati** svjedoči o miješanju starijih i mlađih glagolskih likova, kako na formalnom, tako i na značenjskom planu (*surgere* i venec. *surzer*), f) na 211. str. opet se spominje upitno značenje 'levar l'ancora' za hrv. **surgati** (Krk, Dubrovnik) u okviru rasprave o mogućem utjecaju izvornog značenja 'to rise' na romanske *pom* izraze s glagolom *surgere* i var. Na rješenje Kahaneovih i potvrde nekih lat. glagolskih oblika (SUBRIGERIS i inačice iz srednjovjekovnih glosara) osvrnut ćemo se u drugom dijelu. Ovaj članak Kahaneovih otvara mogućnost brojnih daljnjih istraživanja (preispitivanje etimologije predstavlja tek jedno od njih). Posebno je zanimljivo sedmo poglavlje, gdje autori upozoravaju na prilično jasne slučajeve upliva značenja 'to rise' kod pomorskih izraza (npr. *nave surta in su l'ancora*, *sorgere sull'ancora*,⁹ *sorgere al vento*). Ovi slučajevi mogu ići u prilog etimonu SURGERE, 3., iako su moguća i drugačija tumačenja.

U članku *Venetian Nautical Terms in Dalmatia* iz 1952. (str. 340) Kahaneovi / Koshansky tvrde da se autohtoni *surgere* 'levar l'ancora' pomiješao s posuđenim *surgere* 'gettar l'ancora'. Muljačić 1970: 86 ne slaže se s ovim viđenjem. Kahaneovi / Bremner donose važne potvrde glagola *surgere* i var. u radu *Glossario degli antichi portolani italiani*. Ove se potvrde iznose u 4.2.

Carlo Battisti i Giovanni Alessio u *Dizionario etimologico italiano* (1957: 3557) glagolu *sorgere* posvećuju dva članka. Za glagol *sorgere* 'uscir fuori, scaturire, sollevarsi, levarsi' iznosi se ova etimologija: lat. *surgere* (composto di *sub* e *regere*, accanto a *subrigere*). Za pomorski glagol *sorgere* 'gettare le ancore in mare' navodi se kao etimon katalonski *surgir* 'ancorare', 'approdare', propriamente 'sollevarsi dal mare'. Iako daleka etimologija za *pom* glagol nije navedena, autori zacijelo prihvaćaju etimon SURGERE,

⁹ Čini se da ovaj izraz nije naročito učestao u tekstovima, za razliku od *essere/stare all'ancora/sull'ancora*. Doduše, relativno je čest u rječnicima pomorskog nazivlja.

3. U okviru članka spominje se usputno i dalmatinsko **surgati**, ali samo u značenju 'levar l'ancora'. Autori drugih etimoloških rječnika tal. jezika ne raspravljaju o etimologiji *pom* glagola *sorgere* i var. (Manlio Cortelazzo / Paolo Zolli, Giacomo Devoto, Ottorino Pianigiani).

Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika (sv. XVII, 44, članak *surgati*; objavljeno 1959.) donosi značenje 'dići (sidro)' uz naznaku da je običnije značenje 'spustiti (sidro)'. Za značenje 'dići (sidro)' nema primjera, a ne navode se niti punktovi gdje je ono zabilježeno. Članak sadrži etimologiju (lat. SURGERE), detaljne navode iz starijih leksikografskih i književnih djela (Mikalja, Vitezović, Della Bella, Stulli, Hektorović) i primjere za dubrovačko područje, Korčulu, Vrbnik i Cres. U iznošenju etimona naslućuje se nesigurnost. Spominje se i primjer iz Like koji ne pripada pomorskoj terminologiji (v. bilješku 6). U odvojenim člancima donose se nesvršeni glagol **surgavati** i imenski oblik **surget** 'vrsta sidra na dnu ribarske mreže'. **Surget** je zabilježeno u Vrbniku na Krku.

Mirko Deanović u istraživanjima za *Lingvistički atlas Mediterana* šezdesetih godina 20. stoljeća donosi brojne glagolske i imenske oblike/likove pomorskih termina s osnovom *surg-* i var. za nekoliko punktova na obali. Te smo oblike/likove svrstali u tablice (v. 3. poglavlje).

Vaso Tomanović u članku iz 1962. *O značenjima reči stranog porekla u govorima Boke Kotorske* zastupa za **surgāt** etimologiju SUBMERGO (podatak navodimo prema Muljačić 1970: 82). Primjećujemo da ova etimologija značenjski odgovara (i sami smo na nju pomišljali), ali formalno je udaljenija od nekoliko drugih dostupnih mogućnosti.¹⁰ Koliko nam je poznato, kontrakcija lat. SUBMERGO u romanskim idiomima ostvaruje se asimilacijom /b/ u /m/ (npr. tal. *sommergere*, *sumergibil(e)*,¹¹ šp. *sumergir*). Ista se pojava često susreće i u kl. latinskom (SUMMERGERE = SUBMERGERE, SUMMITTERE, SUMMUSSARE itd.).¹²

Žarko Muljačić kratko spominje glagol **surgati** u svojoj doktorskoj disertaciji *Dalmatski elementi u mletački pisanim dubrovačkim dokumentima*

¹⁰ Ovo je mišljenje iznio još 1831. M. F. Navarette. Usp. Navarette 1831: XII, XLII i Jal 1848: 1409.

¹¹ Ovaj je oblik aktivan na dijalektalnoj razini (Lombardia, Liguria).

¹² Već su u kl. latinskom prisutne drastične kontrakcije glagolskih oblika. Tako npr. glagol ASSUMERE predstavlja skraćeni oblik od AD + SUMERE (< AD + SUB + EMERE preko sinkopiranog *SUBMERE > SUMMERE > SUMERE).

14. st. iz 1960. godine. Glagol se spominje u okviru poglavlja o čuvanju velarnih konsonanata ispred /e/ što se smatra jednom od »osnovnih značajki starog dalmatskog jezika«. U članku *Dalmatske studije III* iz 1970. etimologiju glagola **surgati** autor vidi kao stapanje dvaju formalno i značenjski bliskih glagola: SURGO, 3. SURREXI, SURRECTUM *intr.* 'ustati se, podići se' i SUBRIGO, 3. *tr.* SUBREXI, SUBRECTUM 'podići, uspraviti, upraviti'.¹³ Ovo viđenje ponavlja u članku *Su alcuni romanismi preveneti lussignani* iz 1995., raspravljajući o mogućoj etimologiji za lošinjski glagol **svorgati**. Za sintaktičko ponašanje najstarijeg hrv. primjera u Hektorovića (»plav surgavši«) pretpostavlja, osim navedenog etimološkog viđenja i »... transformaciju pasivne u aktivnu konstrukciju: biti uspravljen → poduprijeti (osigurati sidrom ili sidrima); biti upravljen → baciti. Ta su značenja potisnula u drugi plan, ali nisu sasvim eliminirala značenje 'podići' i intransitivna značenja. Prevaga novih aktivnih značenja mogla je biti ubrzana, u uvjetima hrvatsko-dalmatske simbioze, poznatom tendencijom našeg jezika da preferira aktivnu konstrukciju«. Muljačić zaključuje da je »semantički razvoj hrv. posuđenice *surgati* samostalno nastao na našem tlu i može se objasniti specifičnostima hrvatsko-dalmatske simbioze. Prema tome, djelomično podudaranje s razvojem u katalonskome i u drugim zapadnoromanskim jezicima uglavnom je poligenetičke prirode...«. Napominjemo da je autor bio upoznat s korištenjem *pom* termina *sorzere*, *sorzedor* u venecijanskom, ali se na tome ne zadržava. Ističe da radovi koje su objavili Kahaneovi, Joan Corominas i Benedek Elemér Vidos »nisu za razvoj u Dalmaciji dovoljno iscrpni i(li) pouzdani«. Muljačić detaljno donosi potvrde glagola iz naših leksikografskih i brojnih drugih izvora. Autor polazi od najstarije zabilježene upotrebe glagola u hrvatskom (Hektorović). Mislimo da iznesena etimologija (stapanje dvaju značenjski vrlo bliskih glagola) ne može riješiti na semantičkoj razini podrijetlo *pom* termina u hrv. i romanskim jezicima. Uostalom, prema navodima iz nekoliko rječnika latinskog jezika koje smo uzeli u obzir (a i ZING) slijedi da je SURGERE, 3. samo sinkopirana inačica od SUBRIGERE, 3. preko SURRIGERE, aktivna već u kl. latinskom. Stoga ovdje nije moguće govoriti o stapanju/konvergenciji različitih etimona. Dodatna objašnjenja o ovim i drugim formalno/značenjski bliskim glagolima

¹³ Sama »fonetska strana fuzije dvaju glagola« uvjerljivo se objašnjava. Isto navode i rječnici latinskoga, izjednačavajući ove oblike.

u klasičnom i srednjovjekovnom latinskom iznose se u drugom dijelu rada. Ovaj članak koji obiluje važnim informacijama na nas je djelovao poticajno (unatoč različitom pristupu i rezultatima). Članak predstavlja najvažniji i najopsežniji rad o etimologiji našeg pomorskog termina.

Muljačić nastavlja analizu posvećenu glagolu **surgati** u kompleksnom članku na njemačkom *Sprachgeographie und Kasusgrammatik* iz 1981.¹⁴ Članak predstavlja iskorak u metodološkom smislu; u završnom se dijelu nastoje definirati i smjernice za etimološko istraživanje glagola. Autor se zalaže da u takvim istraživanjima trebaju biti uključene spoznaje padežne gramatike,¹⁵ lingvističke geografije i analiza semičke strukture. U etimološkom se smislu ne donosi ništa novo. Autor provodi analizu polazeći od konkretnih primjera (Hektorovičev stih i informacije sa 10 punktova diljem istočnojadranske obale za *Atlante Linguistico Mediterraneo*). Uočavamo neke nejasnoće/netočnosti: autor na 277. str. tvrdi da se talijanski glagol *sorgere* (*l'ancora*) i venecijanski *surzer* (*l'ancora*) mogu koristiti isključivo sa spomenutim objektom. Međutim, konstrukcija *sorgere l'ancora* predstavlja tek jedan od tri osnovna tipa u talijanskim tekstovima o čemu jasno govore Kahaneovi (usp. uvodni dio 4. poglavlja u ovom radu). Članak upućuje na važnost provođenja sintaktičke analize svih konstrukcija u kojima se javlja naš pomorski glagol.

Emidio De Felice u članku *Etimologia e semantica del termine marinaresco »sorgere«* iz 1974. donosi kritički osvrt na članak Kahaneovih iz 1951. temeljito analizirajući brojne navedene potvrde. Osim toga, također se argumentirano suprostavlja Corominasovu viđenju (imajući na raspolaganju Corominasovo starije djelo *Diccionario crítico etimológico de la lengua castellana* iz 1954.), iskazuje sumnju u aktualno etimološko rješenje i ukazuje na metodološke teškoće u istraživanju termina *surgere* i var. U pogledu nekih pitanja slažemo se s autorom. Hrv. **surgati** spominje se usputno na nekoliko mjesta (str. 207, 217, 221, 224). Naglašava se upitno značenje 'salpare l'ancora' u hrv. govorima. Posebno je zanimljiv zaključni dio članka, gdje autor nastoji odgovoriti na važno pitanje – koja je gramatička konstrukcija s glagolom *sorgere* i var. bila primarna. Drži da je primarna upo-

¹⁴ Koliko nam je poznato, na ovaj se članak kratko osvrnuo tek Nikola Vuletić u nekrologu posvećenom prof. Muljačiću.

¹⁵ Autor zacijelo slijedi modele koje predlaže 70-ih godina prošlog stoljeća Charles Fillmore. Za ograničenja u primjeni modela padežnih gramatičara na hrvatski jezik usp. npr. Vučković 2004.

treba glagola bila prijelazna (*sorgere l'ancora* 'gettare l'ancora'), a kasnije se razvila neprijelazna upotreba glagola *surgere* 'ancorarsi'. Transzitivnu konstrukciju *sorgere la nave* objašnjava na sljedeći način: »L'uso transitivo, seriore, del tipo *sorgere la nave* può giustificarsi come un esito estensivo dei due modelli fondamentali, incrociati e operanti con azione sinergica, *sorgere l'ancora* 'gettare l'ancora' e *sorgere* 'ancorarsi, stare all'ancora'«. Prijelaznu upotrebu izraza *sorgere (uno) in mare* objašnjava kao proširenje konstrukcije *sorgere l'ancora* 'gettare l'ancora' (navodimo skraćeno i pojednostavnjeno). Primjećujemo da je na ovo pitanje moguće dati nekoliko odgovora (oni svakako ovise i o etimološkom viđenju). U tekstu s najstarijim potvrdama *pom* glagola (katalonski *Consolat de mar*, sredina 13. st.) nalaze se različite upotrebe glagola *surgir*: 'baciti (nekoga) u more', 'baciti sidro', 'usidriti se'.¹⁶ U talijanskom tekstu *Compasso da navigare* (kraj 13. st.) glagol *sorgere* ima dva značenja: 'baciti sidro', 'usidriti se'. Stoga, zaključujemo, različite konstrukcije u kojima se javlja *pom* glagol u ovim tekstovima ne pomažu u određenju primarnoga glagolskog tipa. Svakako da bi odgovor na ovo pitanje znatno olakšao preispitivanje etimologije.

Joan Corominas u *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico* (5. dio, str. 339, 340; izdano 1983.) vrlo opširno obrađuje etimologiju *pom* glagola *surgir*. Rasprava uključuje i druge romanske *pom* glagole. Autor iznosi njihove brojne potvrde, a osvrće se i na viđenje Kahaneovih izražavajući neslaganje uz odgovarajuću argumentaciju. Navodimo početak članka koji sažima osnovne ideje: »SURGIR, en la ac. 'estar fondeado' o 'dar fondo', hablando de una nave se tomó del cat. *sorgir* íd., que probablemente viene del lat. SŪRGĒRE 'levantarse', en el sentido de 'estar quieta y como erguida en el puerto'... « Ovo je mišljenje Corominas iznio već tridesetak godina prije u spomenutom rječniku iz 1954. Ono se ponavlja i u njegovim drugim etimološkim djelima.¹⁷ Treba reći da za potpuno razumijevanje Corominasova stava nije dovoljno osloniti se na navedeni citirani dio. Autor nastoji objasniti semantički prijelaz od izvornog značenja lat. SURGERE, 3. 'ustati se' do 'baciti sidro' ili 'potopiti nešto' preko konstrukcije 'biti usidren'. Na taj način nastoji

¹⁶ Usp. Kahane i Kahane 1951: 196, 197.

¹⁷ U *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* etimon se iznosi sa sigurnošću: »SORGIR, en el sentit de 'fondejar' o 'estar fondejat' ve sens dubte del llatí SURGERE 'alçar-se, estar dret en un lloc'...«. Posredno citirano (izvor: <http://www.ateneus.cat/wp-content/uploads/Xerrada-sobre-Joan-Coromines-Ressorgiment-constant-II.pdf>).

pomiriti očitu suprotnost između značenja zastupanog etimona i romanskih konstrukcija u kojima se javlja glagol *surgir* i var. 'baciti (na dno)'. U okviru ove argumentacije spominje i dalmatinsko **surgati**, ali u vrlo upitnom značenju 'levar el ancla'. Iako bi ovo značenje išlo u prilog autorovu viđenju etimologije, on ga ne koristi u svrhu argumentacije smatrajući da je lat. SURGERE isključivo neprijelazni glagol. Međutim, to nije točno jer SURGERE, 3. može predstavljati sinkopiranu inačicu od SUBRIGERE, 3. (prijelazni glagol) preko SURRIGERE kako se navodi u brojnim rječnicima. Iako je značenje glagola SURGERE, 3. 'ustati se' dominantno u kl. latinskom, postoje i primjeri njegove prijelazne upotrebe (usp. npr. Lewis / Short 1891: 1817 i Divković 1881: 1040/41; v. bilješku 2). Na Corominasovo viđenje osvrnut ćemo se svakako i u drugom dijelu članka, izlažući neka neslaganja, ali i određene argumente u skladu s izvođenjem iz SURGERE, 3. Radi se o primjerima upotrebe nekih lat. glagola u *pom* izrazima.

Najopširniji pregled hrvatskih oblika i likova iz različitih izvora donosi Radovan Vidović u *Pomorskom rječniku* iz 1984. (str. 414, 415).

Ljerka Šimunković i Ivan Pederin u članku *Prilog proučavanju srednjolatinškog pomorskog nazivlja u mletačkoj Dalmaciji u XIV. i XV. st.* iz 1996. (str. 98, 105) donose oblik *surgadura* 'oprema za sidrenje, malo sidro' (ugovor o prodaji broda; Šibenik, 1433.). Zastupa se Muljačićeva etimologija (SURGERE x SUBRIGERE).

Goran Filipi u djelu *Betinska brodogradnja* iz 1997. posvećuje četiri članka *pom* terminima s osnovom *surg-/svrg-* (str. 227-229): surgadîn, surgân, surgâti, surgîvati. Članak surgâti sadrži etimološke napomene. Zastupa se etimologija kao u Skoka (SURGĚRE), ali se donosi i sažetak Muljačićeva članka iz 1970. Autor donosi važnu potvrdu iz zadarske srednjovjekovne latinštine: *surgere* 'baciti sidro; usidriti, surgati' (LLMAI 1158); usp. 5. poglavlje. Od spomenutih oblika/likova izdvajamo: **surgadîn** 'omane sidro' (Betina), **svrgadîn** 'sidreni konop' (Murter) **svrgadîna** 'konop za sidro' (Korčula) **surgadîna** 'konop za sidro ili sl.' (Vrgada, Sali, Komiža, II dio Boke Kotorske). **Surgadina** ponegdje znači 'fiksirano sidro u luci/korpomorto' (Trogir) ili 'provizorno/pomoćno sidro' (Grohote, Split). Ovi su oblici, navodi se, izvedenice na *-adina* (lat. *-at + -ina*). Smatraju se dalmatoromanskim reliktima. Nemaju paralela u talijanskim govorima.

Vojmir Vinja u *Jadranskim etimologijama* (članak sūrget; JE 3/200) donosi brojne oblike u vezi s glagolom **surgati** (smatrajući ga dalmatskim

reliktom). U članku se ne navode etimološki prijedlozi; tek se konstatira da kod nekih oblika dolazi do križanja s hrv. **vrći**, **vrgnuti**. Oblici/likovi koji se navode su sljedeći: **sùrget** ‘teži kamen na koji je vezan *karatel*’ (Lukovo Otočko) - ovo je deminutiv (venec. sufiks *-eto*); **sùrga** ‘sidrenje’; **surgadûr** ‘sidro’ (Janjina); **svrgadîna** ‘konop kojim se spušta sidro’ (korčulanska sela); **svurgati** ‘spustiti sidro’ (Poljica); **svrgât** ‘baciti sidro’ (Blato); **svurgât** ‘baciti sidro’ (Ložišća na Braču); **sòrgat se** ‘srušiti se’ (Metković); **survâti se** ‘srušiti se’ (Sveti Jakov kod Nerezina). Na kraju članka autor navodi da se o etimologiji glagola **surgati** još uvijek raspravlja.

Glagol **surgati** bio je predmetom i publicističkih radova. Književnik i novinar Srećko Lorger, oslanjajući se na brojne znanstvene radove naših autora (Skok, Deanović, Muljačić), glagolu **surgati** posvećuje tri članka: *Surgat(i) brod*, *Surga karag!*, *Surgat(i) ankoru*. Članci su objavljeni 2003. u *Slobodnoj Dalmaciji*; sadrže mnoštvo podataka (potvrde glagola u našim govorima, književnim i leksikografskim djelima, pregled izvedenih značenja).

U članku *Leksička norma u hrvatskoj maritimološkoj leksikografiji 20. st.* iz 2012. (Joško Božanić *et al.*) na 41. i 42. str. spominju se značenja glagola **surgâti** i var. u brojnim rječnicima (navodi se i upitno suprotno značenje glagola za Budvu iz ERHSJ).¹⁸ Zaključuje se da je glagol zastupljen u hrvatskoj maritimološkoj leksikografiji. Definira se (kao i **usidriti**) kao aloglotizam. Glagol je »općeprihvaćen u hrvatskom maritimnom krugu... monolekseman i jednoznačan termin u u antonimnom paru s glagolom *salpati*«. Od 16 korištenih rječnika, glagol se ne spominje u 8 djela (iz popisa djela gdje riječ nije spomenuta izdvojili smo Vinjine *Jadranske etimologije*). Članak ne sadrži etimološke napomene.

U *on-line* rječniku TLIO (*Tesoro della Lingua italiana delle Origini*) etimologija glagola *surgere* u *pom* značenju objašnjava se na sljedeći način: »Etimo incerto: lat. *surgere* o meno prob. cat. *surgir* // Cfr. (Emidio) De Felice, *Sorgere*, pp. 207-25;¹⁹ contro l’ipotesi di De Felice che sostiene

¹⁸ Ovo, smatramo, nije ispravno interpretirano zbog konfuznog početka članka (Skok ga zacijelo nije pisao). Iz daljnjeg teksta članka vidljivo je da i u Budvi glagol znači ‘baciti sidro’: »Svaka barka ima svoje staro mjesto, gdje se surga.« Usp. ispred i Skok 1933: 82 (pod b) gdje se to značenje podrazumijeva i za Budvu).

¹⁹ Riječ je o spomenutom članku iz 1974. *Etimologia e semantica del termine marinarisco* »*sorgere*«.

l'impossibilità di una continuità panromanza, cfr. il prestito cr. *surgati* in cui l'assenza di palatalizzazione deporrebbe per un prestito arcaico risalente alla latinità arcaica«. Sastavljač članaka *sorgere*¹ i *sorgere*² je Diego Dotto (2013.). Za detaljniji prikaz navoda iz TLIO usp. 4.1.

U *Lingvističkom atlasu pomorske terminologije istarskih govora* (LAP-TIG) iz 2013. G. Filipija i B. Buršić Giudici (obuhvaća istarske obalne punktove uključujući i Rijeku) oblik s osnovom *surg-* ili sl. navodi se tek dvaput za Rijeku: **šurga/ankora** 'sidro' i **krako de la šurga** 'sidreni krak'. Usp. str. 124, 125. U istarskim se govorima koriste sljedeći glagoli/izrazi u značenju 'usidriti se' (navodimo skraćeno bez bilježenja akcenata i punktova): **ankor-rar (se), butar/lašare/kalare I ankora/fero, fondat (onkuro), da(r) fondo, hititi/kalati sidro/želizo.**

Orsat Ligorio u doktorskom radu iz 2014. slijedi Skoka. Usp. etimološke članke SŪRGĚRE i *SŪRGĪTTU. Možemo se složiti s autorom (s obzirom na koncepciju *Leksikona predmletačke romanštine*) da je već u vlat./kasnolat. razdoblju na području istočnog Jadrana bilo djelatno SURGERE (ili var.) u *pom* značenju. Međutim, nas zanima pozadina takvog stanja.

Živko Nižić u članku iz 2015. *Osvrt na »Dalmatske studije III: surgati (se) 'usidriti se' Žarka Muljačića*, ne dovodeći u pitanje formalnu razinu etimološkog prijedloga, nudi moguće objašnjenje za suprotnost u značenju etimona i hrvatskoga glagola (slično kao i Luko Zore). Citiramo ključni dio članka: »Da bi sidro bilo sigurno na jedrenjaku za plovidbe po nevremenu, najčešće je bilo učvršćeno na pramčanoj palubi. Potpuno je jasno da prije nego što je bilo 'surgano' u more, moralo je biti podignuto s palube pa je i prva komanda zapovjednika jedrenjaka glasila 'podigni sidro!'. Značenje i prioritet prve zapovijedi, po našem mišljenju, ostalo je dominantno u cijelom dosta složenom zahvatu sidrenja, pa su latinski *surgo* (*subrigo*) još vrlo davno u maritimnom svijetu postali ono što i Hektorović na svojem putovanju kaže: 'Zatim plav surgavši/ da se ne razbije'.«. Za sličnu argumentaciju usp. Jal 1848: 1409. Mislimo da ovaj prijedlog ne može predstavljati rješenje problema (u prvom redu zbog neuključivanja imenskih oblika). Teško je vjerovati da bi brojni glagolski i imenski oblici diljem Romanije počivali na ovoj eliptičnoj zapovijedi oprečnog značenja.

3. PRIKAZ GLAGOLSKIH, IMENSKIH I PRIDJEVSKIH OBLIKA S OSNOVOM *SURG-* I VAR. U HRVATSKIM GOVORIMA (POMORSKI TERMINI)

Prikaz koji slijedi sadrži uglavnom pomorske termine (povremeno se navode i neka izvedena značenja glagola **surgati** i var. sadržana u konzultiranim rječnicima). Glagolski i imenski oblici donose se tablično, uglavnom abecednim redom. Mnogi se oblici ponavljaju jer se nastojalo posebno bilježiti akcente, točna značenja, punktove i izvore. Većina oblika potječe iz hrvatskih govora (uz nekoliko izuzetaka). Potvrde iz srednjovjekovnih tekstova, slovenskoga govora i tal. govora sa Cresa navode se kosim slovima. Navedeni oblici/likovi potječu iz radova navedenih u prethodnom poglavlju, brojnih dijalektalnih rječnika/popisa ili članaka. Dio potvrda prenosimo posredno (većinom iz Muljačić 1970 i Filipi 1987). Potrebno je naglasiti da se u internetskim izvorima susreću i druga značenja nekih imenskih oblika (npr. za **surgadura** ili **surgadur**). Ta se značenja ovdje ne navode. Romanizam **surgati** i njegove izvedenice u našim su govorima podložni različitim promjenama (sinkopa, prefiksacija, križanje s **vrći/vrgnuti** i drugo). U nekim su govorima aktivne dvije ili čak tri inačice (v. npr. prikaz glagolskih oblika za Kukljicu, Iž, Sali, Murter i Split). Iako u ovaj prikaz nisu uključeni mnogi radovi, mislimo da u dovoljnoj mjeri ilustrira raznolikost oblika/likova.

3.1. GLAGOLSKI OBLICI

Tablica 1.

OBLIK/LIK	ZNAČENJE	PUNKT	IZVOR (navode se autori ili kratice/naslovi rječnika/djela)
presurgàti	dignuti sidro i ponovno sidriti	Kukljica	Maričić
presvrgàt se	usidriti se	Boka kotorska (Muo)	Deanović
prisùrgàt, prisurgávàt	presidriti, ponovo sidriti	Split (Varoš)	Matoković

OBLIK/LIK	ZNAČENJE	PUNKT	IZVOR (navode se autori ili kratice/naslovi rječnika/djela)
sòrgat se	srušiti se	Metković	Vinja
srgati se	raccogliersi o accorrere in massa (izv. značenje) ²⁰	? (glagol se navodi i u ARj, sv. XVI – spominje se i primjer iz narodne pjesme)	Parčić
srgàti/ surgàti; srgivàti/ surgivàti impf	usidriti, baciti sidro u more	Iž	Martinović
sùrga (ânkoru)!	fondo (all'ancora)	Cavtat	Deanović
sûrga! imp	baci (sidro)!	Komiža, Kali	Deanović; <i>Kalipedija</i>
surgàcemo ovòde fut	ovdje ćemo se usidriti	Komiža	Deanović
<i>surgar</i>	calare il ferro per fissare la rete	Cres	Rosamani (<i>Vocabolario marinaresco</i>)
surgat	usidriti se (<i>Fusta bi užala surgat po našim portima i digli bi nam toli-ko drva koja mi svekolikijem našim trudom sne-remo na more.</i>)	Dubrovnik	Denuncijacija Malom vijeću, 1763. – sv. 3175/1, br. 92. (Cvjetinović)

²⁰ Navodimo iako je upitno radi li se o istom etimonu kao kod *pom* termina.

OBLIK/LIK	ZNAČENJE	PUNKT	IZVOR (navode se autori ili kratice/naslovi rječnika/djela)
surgät	(u)sidriti, oboriti sidro; affondare l'ancora	Komiža, Korčula, Lopud	Mardešić-Centin, Deanović
surgät	baciti koga ili što, hitnuti; baciti sidro	Brač (Selca)	Vuković
surgät	spustiti ribarsku mrežu ili sidro u more; vor Anker stehen bleiben, eigentlich die Anker ins Meer fallen lassen	Cres (Beli); grad Cres	Velčić; Tentor
sürgät	baciti sidro	Punat, Klimno (Krk)	Deanović
sürgät	prihvatiti, privremeno usidriti plovilo ili mrežu (surgetom)	Novi Vinodolski	Sokolić-Kozarić
šürgät	usidriti se (i izv. značenja)	Trogir	Geić
surgat (se)	usidriti brod; preneseno značenje (o čovjeku): dobro se je usidrio, tj. neće ga se lako istjerati	Brač (Sumartin)	Novaković
sürgat (se)	baciti u more (sidro); pasti (<i>surgaj se u more</i>)	središnji dio Pelješca	Matković

OBLIK/LIK	ZNAČENJE	PUNKT	IZVOR (navode se autori ili kratice/naslovi rječnika/djela)
surgat se	spustiti, baciti sidro i vezati barku	Lastovo	Kučarić
šurgät/ surgät/ svrgät; šurgävät <i>impf</i>	usidriti (se) i druga značenja	Split (Varoš)	Matoković
sürgät/ vagnät	strpati	Liburnija (područje između Čićarije i Kvarnera)	<i>Istarski rječnik</i>
surgät; surgät se; surgövät se <i>impf</i>	usidriti, ukotviti, (izv. podmetnuti, podvaliti); ukotviti se (izv. ugniježditi se, zasjesti)	Brač	Šimunović
šurgät; šurgövät (se) <i>impf</i>	baciti sidro, usidriti se; sidriti se (izv. gurati se na neko mjesto/među koga; bacati krivicu na koga)	Vis	Roki
surgati	levar l'ancora (?)	Vrbnik (Krk), Cres, Lošinj	Bartoli, REW, Kahaneovi, Battisti / Alessio
surgati	gettar l'ancora	zapadni dio Krka, Rab, Kotor, Dubrovnik	Bartoli

OBLIK/LIK	ZNAČENJE	PUNKT	IZVOR (navode se autori ili kratice/naslovi rječnika/djela)
surgati	usidriti	od Ilovika do Budve	Skok
surgati	spustiti sidro (rjeđe: dići sidro)	‘spustiti (sidro)’: Dubrovnik, Korčula, Vrbnik, Cres; ne navode se punktovi za ‘dići (sidro)’	ARj (navode se i značenja u starijim leksikografskim/književnim djelima - Mikalja, Vitežović, Della Bella, Stulli, Hektorović)
surgati	baciti u more, ubaciti	Krtole (Boka kotorska)	Mujbegović
infinitiv nije naveden	<i>Brod je surgao</i> (brod je udario u kraj, tj. izletio na plitku obalu)	otok Vir	Muljačić
surgâti	usidriti brod (... <i>surgati u bonacu i čekati da kalo vitar</i>)	otok Ošljak (kraj Zadra)	Valčić
surgâti	usidriti; baciti sidro u more	Vrgada; Pag (Povljana)	Jurišić; Tičić
sùrgati	baciti sidro u more	Dubrovnik	Zore
šurgâti	usidriti	Ist	Smoljan
surgati se; surga!	brod, kajić držati na sidru (izv. popuzniti, izvrnuti se, pasti); baci/molaj sidro!	Prvić (kraj Šibenika)	Vlahov, Kursar

OBLIK/LIK	ZNAČENJE	PUNKT	IZVOR (navode se autori ili kratice/naslovi rječnika/djela)
surgâti/srgâti	baciti sidro u more, usidriti brod	Kukljica	Maričić
surgâti/svrgâti	usidriti	Sali	Piasevoli
surgavati <i>impf</i>	spuštati sidro		ARj
<i>surgere</i> (ispravno rekonstruirani infinitiv; v. 5. pogl.)	baciti sidro; usidriti, surgati	Zadar, 15. st.	LLMAI 1158 (G. Filipi)
surgivati <i>impf</i>		Murter	G. Filipi
svrgâj ânkoru! <i>imp</i>	baci sidro	Boka kotorska	Deanović
svrgâj! <i>imp</i> (sidro)	baci ga u more	Sali	Deanović
svrgât	baciti sidro	Blato (Korčula), Korčula	Vinja, G. Filipi
svrgât se	usidriti se	Boka kotorska	Deanović
svrgât, švrgât, svurgât se; svurgōvât se <i>impf</i>	usidriti (se)	Brač (Milna)	Šimunović

OBLIK/LIK	ZNAČENJE	PUNKT	IZVOR (navode se autori ili kratice/naslovi rječnika/djela)
svrgàti ćemo ovdè fut	ovdje ćemo se usidriti	Sali	Deanović (u okviru ove natuknice spominje se križanje tal. <i>surgare</i> (?) i oblika svrgnuti)
svrgàti/ svurgàti	usidriti, baciti sidro	Murter	Juraga
svrgavati <i>impf</i>	bacati sidro	Vela Luka	Skok
svurgàt	baciti sidro	Brač (Ložišća)	Vinja
svurgati	spustiti sidro	Poljica	Vinja
<i>usëryáli (tlië se bomo usëryáli) – slovenski govor</i>	(ovdje ćemo se usidriti)	Sveti Križ/Santa Croce (ribarsko mjesto sjever od Trsta – slovensko stanovništvo)	<i>Atlante Linguistico Mediterraneo</i> (Mulljačić)

3.2. IMENSKI OBLICI

Tablica 2.

OBLIK	ZNAČENJE	PUNKT	IZVOR
prisurgâvanje	ponovno sidrenje	Split (Varoš)	Matoković
srgadîna	sidreni konop; konop ili lanac kojim je vezano sidro za brod	Kukljica, Iž (v. ispod za inačice)	Maričić, Martinović

OBLIK	ZNAČENJE	PUNKT	IZVOR
sûrga	sidrenje	Janjina (Pelješac)	Vinja
šurga; krako de la šurga	sidro; sidreni krak	Rijeka	LAPTIG (Filipi / Buršić Giudici)
šúruga	na 50 m (30 pâš) dugačku konop- cu privezan ka- men ili sidarce	područje Bakarca i Škrljeva	Turina / Šepić
surgâda	sidrenje	Split (Varoš)	Matoković
surgadîn	omanje sidro	Betina	G. Filipi
šurgadîn	sidro	Vis	Roki
surgadina	fiksirano sidro u luci/korpomorto	Trogir	G. Filipi
surgadina	provizorno/ pomoćno sidro (probušeni ka- men; rampin; sidro s 4 kraka)	Grohote, Split	G. Filipi (Vidović)
surgadina	lanac ili konop za sidro	Kali	<i>Kalipedija</i>
surgadina	kamen upotre- bljen mesto si- dra; vrsta sidra	Boka kotorska; Krtole (Boka kot.)	Tomanović
surgadîna	uže za sidro	Komiža	Deanović

OBLIK	ZNAČENJE	PUNKT	IZVOR
surgadîna	konop za sidro ili sl.; Sali: <i>ima mala i vela surgadina</i>	Sali, Bibinje, Vrgada, Komiža, Šepurina (Prvić), JI dio Boke kotorske, Brač, Hvar (Sućuraj), ²¹ Lastovo	G. Filipi, Piasevoli, Martinović, Šimunić (Bibinje), Vlahov/Kursar, Šimunić, Kućarić
surgadîna	betonski kvadar na dnu mora... služi za privezivanje broda; isto i kolpomôrto	Brač (Selca)	Vuković
šurgadîna	debeo konop za sidrenje broda; konopac za sidrenje	Vis; Ist	Roki; Smoljan
šurgadîna	komad kamena ili betona (zajedno s lancem ili konopom)	Trogir	Geić
surgadîna/srgadîna	konop za sidrenje broda	Kukljica, Iž	Maričić, Martinović
surgadûr	sidro	Janjina (Pelješac); središnji dio Pelješca	Vinja, Matković
<i>surgadura</i>	oprema za sidrenje, malo sidro (... <i>cum uno arbore et tenda et canapis et cum costrada et surgadura</i> ...)	Šibenik, 1433.	Šimunković / Pederin

²¹ Informacija kolege Martina Antonija Modrića iz Sućurja na Hvaru (rod. 1965.)

OBLIK	ZNAČENJE	PUNKT	IZVOR
surgadura	mjesto gdje se brod surgaje	Vranjic (mjesto rođenja pjesnika)	pjesnik Stjepan Benzon (<i>Stari i novi kanti</i>); navodi Vidović
surgânje	spuštanje ribarske mreže ili sidra u more	Cres (Beli)	Velčić
surgâvanje	sidrenje, survavanje	Split (Varoš)	Matoković
srgîvanje/ surgîvanje	sidrenje	Iž	Martinović
surgët	vrsta sidra na dnu ribarske mreže	Vrbnik (Krk)	ARj
surgèt	sidarce ili kamen za privremeno sidrenje plovila ili mreže; konop ribarske mreže okrenut prema moru, za kojega se vezuje sidro; manje sidro ili 5-10 kg težak kamen koji se prigodom udičarenja spušta na dno zbog zadržavanja povoljnog položaja	Novi Vinodolski; Cres (Beli); Omišalj	Sokolić-Kozarić; Velčić; Mahulja
sùrget	teži kamen na koji je vezan <i>karatel</i>	Lukovo Otočko	Vinja

OBLIK	ZNAČENJE	PUNKT	IZVOR
šurgovônji <i>n</i> (var. od surgavanje) ²²	sidrenje broda	Vis	Roki
svrgadîn	sidreni konop	Murter	G. Filipi
svrgadîn/švrgadîn	sidro	Brač (Milna)	Šimunović
svrgadina	konop kojim se svrgava ili baca sidro	Vela Luka	Skok
svrgadîna	sidro	Boka kotorska	Deanović
svrgadîna	konop za sidro	Korčula	G. Filipi, Juraga
svrgadîna	konop kojim se spušta sidro	korčulanska sela	Vinja

3.3. PRIDJEVSKI OBLICI

Pridjevske oblike ne navodimo tablično jer su formalno i značenjski prilično ujednačeni. Najčešći oblik je glagolski pridjev trpni – **surgan** ‘usidren; bačen u more’. Lik **surguani** (m. pl.) koristi u svojoj pjesmi Kaljanin Zoran Perin – Džo.²³ Iz sintagme **čîma svrgadîna** ‘priveza’ koju je 60-ih godina 20. st. zabilježio Mirko Deanović u Salima na Dugom otoku može se naslutiti da je **surgadîna** prvobitno bio pridjevski oblik. Pretpostavljamo kasnolatinsku/dalmatoromansku sintagmu *canapa surgatina ‘tanji sidreni konop’.

²² Imenica **surgavanje** najčešće se odnosi na sidrenje broda. Imenica je učestala u dalmatinskim govorima. Ponekad znači ‘porinuće broda’, ‘iskrcavanje kamena iz kamiona u more’, ‘potapanje’, ‘izvlačenje broda na obalu’. Muljačić 1970: 83 (bilješka 10) navodi primjer s otoka Vira: *Brod je surgao* ‘brod je udario u kraj, tj. izletio na plitku obalu’.

²³ Zadarska smotra (2015), str. 11. Stih glasi: *Na seji surguani*

4. POTVRDE POMORSKIH TERMINA S OSNOVOM *SURG-/SORG-* I VAR. U TEKSTOVIMA NA TALIJANSKOM I U MALTEŠKOM IDIOMU

Budući da se etimološka analiza oslanja i na brojne romanske oblike, ovdje donosimo kraći prikaz talijanskih glagolskih i imenskih oblika *pom* termina iz nekoliko izvora (potvrde potječu od kraja 13. st. do danas). Dodali smo i neke potvrde iz malteškoga. Dio iznesenih potvrda do sada nije bio spominjan u literaturi o tal. glagolu *surgere* i var. i lat./tal. imenskim oblicima.

Članak Kahaneovih iz 1951. sadrži i brojne druge potvrde glagolskih oblika u talijanskim tekstovima (usp. str. 203-208).²⁴ Autori ih precizno klasificiraju s obzirom na različite gramatičke konstrukcije u kojima se pojavljuju. Dio tih potvrda ponavlja se u *Glossario degli antichi portolani italiani* (v. 4.3. u ovom članku). Ovdje spominjemo tek osnovne glagolske tipove iz članka Kahaneovih: *sorgere/surgere/sorzer (l')ancora* 'baciti sidro', *sorgere/surgere/sorzer* 'usidriti se', *sorgere la nave* 'usidriti plovilo'. Te se potvrde javljaju u brojnim tekstovima od sredine 14. st. do kraja 16. st. (naravno, i kasnije). Glagol *surgere* i var. zabilježen je u brojnim oblicima (infinitiv, konjunktiv prezenta, imperativ, imperfekt, *passato remoto*, particip prošli, futur, gerund).

4.1. POTVRDE IZ POVIJESNOG RJEČNIKA STAROTALIJANSKOGA (TLIO)

Uvidom u TLIO uočavamo brojne formalno bliske lekseme (*sorgere* i var.) različitih značenja u starotalijanskim tekstovima. U rječniku se razlučuju na dvije grupe: *sorgere*¹ i *sorgere*². Članak *sorgere*¹ obuhvaća brojne oblike značenja 'ustati se; kretati se prema višem položaju i sl.' i 'izvirati i sl.', a *sorgere*² obuhvaća brojne oblike (često homofone onima iz *sorgere*¹) različitih značenja 'baciti sidro; usidriti se; usidriti plovilo; baciti (koga) u more'.

Evidentno je da se glagol *sorgere* (sjeverna Italija), *sorçer* (Venecija), *surgere* (Toscana), *surgiere* (Pisa, Toscana) koristio u različitim starotalijan-

²⁴ Ukoliko ponavljamo neke oblike iz članka, nastojimo to bilježiti.

skim tekstovima u *pom* značenju. Glagol je u ovom značenju zabilježen ne samo u pomorskim priručnicima,²⁵ već i u literarnim djelima (Francesco di Vannozzo), kronikama (Ranieri Sardo, Giovanni Villani), trgovačkim priručnicima (Francesco Balducci Pegolotti) i vjerskim tekstovima. Smatramo da se ne mora nužno raditi o posuđenici s katalonskog područja (kako sugeriraju neki talijanski etimološki priručnici i mnogi lingvisti), s obzirom na vrlo rane potvrde u talijanskim tekstovima (*Compasso da navigare*). Oblici iz pomorskog priručnika *Compasso da navigare* su sljedeći: *sorgi* (2. jed. imperativa), *sorgete* (2. množ. imperativa), infinitiv *sorge(re)*. U ovom se priručniku glagol koristi kao prijelazan ('gettare l'ancora') i neprijelazan/refleksivan ('ancorarsi').

U tal. je došlo do još jednog formalnog stapanja u slučaju glagola *surgere* 'sisati' (< lat. SUGERE, 3. x vlat. SORSU(M) < SORPTUS < SORBĒRE, 2.). Taj je oblik zabilježen u nekoliko tekstova iz 14. st. (sjeverna Italija i Toscana); usp. TLIO surgere.

U rječniku se navode i potvrde *pom* imenskog oblika *sorgidore* 'sidrište' i homofonog pridjeva *sorgidore/sorgitore* 'pogodan za sidrenje' (*Compasso da navigare*). Donosimo skraćeno većinu primjera: ... *e non à nessuno porto né sorgidore; fondo sorgidore; porto sorgitore*. Oblici se izvode iz glagola *sorgere*². Iz primjera je jasno da se značenjski ne može potpuno poistovjetiti leksem *porto* i *sorgidore*.

4.2. POTVRDA IZ POMORSKOG STATUTA *TAVOLA AMALFITANA* (*TABULA DE AMALPHA*)

Pomorski statut *Tavola Amalfitana* sačuvan je u nekoliko kopija. Smatra se da su dijelovi na latinskom sastavljeni tijekom 10./11. st., a ostali dijelovi potječu iz 14. st. Tekstovi na talijanskom (u raspravama se uglavnom koristi termin »volgare«) rijetko kad odražavaju odlike južnotalijanskih govora. U 58. poglavlju stoji imenski oblik *sorgituro*: *Item stando lo navilio a sorgituro se può lo marinaro partire senza licenza del patrone...*²⁶

²⁵ U TLIO se navode primjeri samo iz jednog pomorskog priručnika (*Compasso da navigare*) – tekst s kraja 13. st.

²⁶ Ovaj se oblik navodi u sljedećim izdanjima pomorskog statuta: *Delle antiche consuetudini e leggi marittime delle provincie napolitane* i *Capitula et ordinationes Curiae maitimae nobilis civitatis Amalphae*. U *Archivio storico italiano* (Firenze, 1844.) stoji

4.3. POTVRDE IZ STAROTALIJANSKIH PELJARA

Kahaneovi i Bremner u radu iz 1967. *Glossario degli antichi portolani italiani* navode brojne potvrde glagolskih i imenskih oblika s osnovom *surg-/sorg-* (str. 114, 115, 122).²⁷ Potvrde glagolskih oblika su sljedeće:

- *surgi* (2. sg. imperativa); javlja se tri puta u peljaru nazvanom *Parma-Magliabecchi* iz prve pol. 15. st. Značenje: 'usidriti se' (neprijelazan glagol)

- *sorzi* (2. sg. imperativa); tzv. *Rizo (Portolano)* s kraja 15. st.; peljar je nazvan prema izdavaču. Smatra se da je autor ovog peljara Alvise Cà da Mosto. Značenje: 'usidriti se' (neprijelazan glagol)

- *surgerai* (2. sg. futura); *Parma-Magliabecchi*. Značenje: 'usidriti se' (neprijelazan glagol)

- *surgere* (infinitiv); *Parma-Magliabecchi*. Značenje: 'usidriti se' (neprijelazan glagol)

- *sorto* (particip prošli); autor peljara je Grazioso Benincasa, poznati talijanski kapetan i kartograf (15. st.)

- *surgha lancora* (2. sg. konjunktiva prezenta; glagol je prijelazan; značenje: 'baciti sidro'); *Parma-Magliabecchi*

- *sorgi la tua ancora* (2. sg. imperativa; prijelazan glagol); *Benincasa*

- *sorzer anchora* (infinitiv; prijelazan glagol); *Rizo*

Potvrde imenskih oblika:

- *sorzedor* 'sidrište'; autor peljara je *Pietro de Versi* (Venecija, sredina 15. st.)

- *surgitoio* 'sidrište'; *Parma-Magliabecchi*

- *surgetore* 'sidrište'; *Benincasa*

- *sorzador da anchora e prodexe* 'sidrište; držač/mjesto pogodno za pramčani privez'; *Rizo*

- *surgitura* 'čekanje broda na sidru; usidrenost; sidrište'; *Parma-Magliabecchi*. Iz navedenog je primjera očito da se imenica koristi u okviru izraza *stare a surgitura*. Autori *surgitoio*, *surgitura* koji se javljaju ovom peljaru prevode na isti način ('ancoraggio').²⁸ Čini se da u talijanskim tekstovima

---

sorgitore umj. *sorgituro*. Pretpostavljamo da je lik *sorgituro* bliži izvorniku (usp. formalnu bliskost sa sicilijanskim likom iz 15. st.; v. dalje 4.4.). Oblik *sorgituro* navode Kahane i Kahane 1951.

²⁷ Dodali smo gramatičke odrednice oblika i prijevod na hrv. (prema primjerima koji se donose u glosaru).

²⁸ U tal. *ancoraggio* ima nekoliko značenja: 'sidrište', 'sidrenje', 'lučka pristojba'.

nema jasne distinkcije u značenju između imenice *sorgitore* i var. i imenice u ženskom rodu *surgitura*. Imenica *surgitura* nije učestala. *Sorgitura* ‘sidrište’ nalazimo i u tekstu s početka 18. st.²⁹ Primjećujemo da spomenuti hrv. oblik **surgadura** (kod S. Benzona) također znači ‘sidrište’. Međutim, u ši-benskom notarskom spisu iz 15. st. termin se odnosi na manje sidro/brodsku opremu za sidrenje (usp. Tablicu 2).

U ovaj popis Kahaneovi i Bremner nisu uključili najstarije potvrde *pom* termina (glagolskih oblika) u talijanskom jeziku s kraja 13. st. iz *Compasso da navigare* (usp. 4.1.). Ostale potvrde *pom* termina *sorger/sorzer* i var., *sorgitore/sorgidore/sorzitore* primjećujemo u radovima sljedećih autora (kraj 15. i 16. st.): Marin Sanudo, Alvise Cà da Mosto, Francesco Grassetto da Lonigo, Lorenzo Bernardo, Giovanni Michiel, Giovan Battista Ramusio, Tommaso Porcacchi da Castiglione, Giovanni da Verrazzano i drugi. Riječ je o pomorskim dnevnicima, putopisima, izvještajima, peljarima.³⁰ *Sorgitore/sorzitore* se često spominje u djelu nepoznatog venecijanskog autora *Nuovo portolano non più stampato molto particolare del Levante e del Ponente*. Pretpostavlja se da je autor Alvise Cà da Mosto što je zacijelo točno (brojne podudarnosti s njegovim djelom iz 1532. *Portolano del mare da Venezia in Levante e in Ponente*). Potvrde termina *sorgitore* uočavaju se i u kasnijim pomorskim priručnicima iz 17. st. (npr. Bartolomeo Crescentio Romano).

4.4. POTVRDE POMORSKIH TERMINA U SICILIJANSKOM IDIOMU

Najstarije zabilježene potvrde na starosicilijanskom donose Kahane i Kahane 1951: 199. Potvrde potječu iz sredine 14. st.: infinitiv *sorgir* i particip *sorto/sortu*.

Nalazimo i na potvrdu *pom* imenskog oblika *surgituri* (pl. ‘sidrišta’). Riječ je o kronici iz 15. st. *Delle origini e vicende di Palermo di Pietro Ransano/Ranzano*. Autor kronike, govoreći o pogodnostima pristaništa u okoli-ci Palerma navodi: *In tutta la regioni di lo mari vichino cchi su' multi securi*

²⁹ *Avvisi italiani, ordinarii e straordinarii dell'anno 1716.*, str. 109 (*Hieri mattina si viddero ancorate a questa sorgitura le 3 galere...*).

³⁰ Zbog opširnosti ne donosimo naslove djela (djela su dostupna).

surgituri. Na 123. str. u okviru glosara *surgituri* se definira kao ‘*sorgitore, luogo dove si può approdare e sorgere*’.

U manuskriptu iz 17. st. *Capitoli della Corte del Consolato di mare di Messina*³¹ (poglavlje 111., str. 77) stoji dvaput *spurgituri* umj. *surgituri*. Prepisivač zacijelo nije razumio termin iz predloška pa dodaje <p> (valjda povezujući s glagolom *spurgare*). Naslov poglavlja: *Lu marinaru, che po fari standu lu navili ad spurgituri*. Tekst poglavlja: *(I)tem standu lu naviliu a spurgituri (<s> nejasno napisano!) si po di iornu lu marinaru partiri di navi senza licenzia di lu patruni...* Brojna poglavlja u ovom rukopisu temelje se na pomorskom statutu *Tavola Amalfitana* (usp. 4.2. za sličnost tekstova).

De Felice 1974: 221 navodi sljedeće potvrde *pom* glagola u suvremenom sicilijanskom: *sùrgiri/sùggiri* ‘ancorarsi, stare all’ancora’ (zabilježena je samo neprijelazna upotreba). Glagol *sùrgiri* ima nekoliko značenja, kao i tal. *sorgere/surgere*. Usp. Traina 1868: 1002. U istom rječniku navodi se i particip *surgiutu*. Traina ne navodi imenske oblike i palermitansku inačicu *sùggiri*.

Oblik *surgituri* (m. pl.) prisutan je i u izvještaju o situaciji na Rodosu Bernarda Donata iz 1480. (*Archivio Storico per le Province Napoletane*, str. 137): *...e cussi mandò li galey soi a rimorchare li nostri navi ali surgituri...*

4.5. POTVRDE IZ PUTOPISA *VIAGGIO FATTO NELL’INDIA* (POČETAK 16. ST.)

U novom izdanju putopisa *Viaggio fatto nell’India* nalaze se sljedeće potvrde *pom* termina: inf. *surgiere*, pass. rem. *surgiamo*, p. p. *surti*, pass. rem. (3. sg.?) *surgi*, imenica *surgitoio* ‘approdo’. Autor rukopisa je Toskanac Giovanni da Empoli (1483. – 1517.). Jezik putopisa priređivač teksta Fabio Romanini definira kao »...un fiorentino tenuemente screziato di fo-restierismi, specialmente iberici...«.³² Navodimo tek jedan citat koji jasno

³¹ <http://bdh-rd.bne.es/viewer.vm?id=0000051175&page=1https://www.google.hr>. Ovaj tekst izdao je 1924. Luigi Genuardi pod naslovom *Il libro dei capitoli della Corte del consolato di mare di Messina*.

³² Romanini 2004: 152 navodi mišljenje Marcella Barbata o podrijetlu *pom* termina: »Escludiamo (da un elenco di possibili catalanismi del napoletano quattrocentesco) *sorgere* ‘gettare l’ancora’, parola comune alle marinerie del Mediterraneo, di cui non è ancora chiara la trafila e la motivazione originaria.« Romanini spominje i mišljenja drugih autora koji uglavnom negiraju autohtonost ovoga glagola u talijanskom. I sam se priklanja takvom stavu,

ilustrira značenje *pom* glagola: ... *surgiamo a lungho della praia e chosta brava, ben sei miglia da terra* (144. str.). Dakle, glagol se u ovom primjeru odnosi na sidrenje na otvorenom moru. Kahaneovi u članku iz 1951. također donose brojne potvrde *pom* termina u djelima ovog putopisca (uglavnom iz njegovih pisama): *surgere, surgemmo, surti, surte*. Vidljive su grafijske razlike kod nekih oblika u Empolijevu putopisu i pismima.

4.6. POTVRDE POMORSKIH TERMINA *SORGERE, SORGITORE* U NOVIJIM TALIJANSKIM PELJARIMA (PRVA POLOVINA 19. ST.)

Za potrebe rada konzultirali smo dva novija talijanska peljara, objavljena 1830. i 1833. godine. Autor peljara iz 1830. pod naslovom *Portolano del mare Adriatico* je poznati geograf, geodeta i general Giacomo Marieni. U tekstu se glagol *sorgere* često koristi u dva značenja: 'usidriti se' i 'uzdizati se, pojaviti se i sl.'. Imenica *sorgitore* 'sidrište' navodi se 25 puta. Ovaj peljar (s elementima putopisa) donosi obilje važnih i zanimljivih podataka o našim otocima i obalnim mjestima.

U peljaru *Nuovo costiere del mare Adriatico* iz 1833. (autor G. B. M. V. Grubas) *sorgere* 'usidriti se' koristi se tridesetak puta. Imenica *sorgitore* 'sidrište' navodi se čak 38 puta.

Važno je naglasiti da se imenica *sorgitore* 'sidrište' nalazi i u brojnim suvremenim rječnicima talijanskoga (ZING, *Garzanti, Treccani* i drugi). Riječ se izvodi iz tal. *pom* glagola *sorgere* koji se smatra posuđenicom iz katalonskoga. *Sorgere/surgere, sorgitore* i var. gotovo se redovito nalaze u brojnim tal. pomorskim rječnicima (pa i suvremenim pomorskim priručnicima).

4.7. POTVRDE U MALTEŠKOM IDIOMU (ROMANIZMI S OSNOVOM *SORG-*)

U nekim rječnicima/bazama podataka³³ malteškoga također su prisutni brojni oblici s osnovom *sorg-* u *pom* značenju: neprijelazni glagol *sorga*

---

unatoč brojnim potvrdama termina u tal. tekstovima kojima raspolaže: »Nel complesso, mi sembra che l'affermazione dell'italianità originaria del termine debba essere rimandata a un eventuale allargamento delle attestazioni...«

³³ Koristili smo se i bazom podataka *Ġabra* koja nije sasvim pouzdan izvor malteškog leksika (v. uvodna objašnjenja o nedostacima).

(korijen: s-r-ġ-j) ‘to lie at anchor; to sit down’; 2. sg. imperativa *sorġi*; 2. pl. imperativa *sorġu*; imenica *sorġitur* ‘an anchor used to moor a ship’ (pl. *sorġituri*), glagolski oblik *sorġut* (? particip). Pod natuknicom *sorġut* u rječniku Vincenza Bussuttilla iz 1900. navodi se sljedeći primjer: *il bastiment chien sorġut f ‘din id dahla* ‘the ship was lying at anchor in this creek.’ U englesko-malteškom rječniku istog autora navode se drugi oblici s istom osnovom. Usp. natuknicu *anchor*, *anchorage*.

Muljačić 1970: 83 donosi primjer iz materijala za *Lingvistički atlas Mediterana* glasi: *sorġi* (2. sg. imperativa ‘baci!’). Riječ je o jednoj potvrdi ispitanika iz mjesta *Marsalforn(o)*, na sjevernoj obali otoka *Gozo* (otok najbliži Siciliji). U istom mjestu drugi ispitanik koristi izraz *ērhi lánkra* u identičnom značenju.

Inače, malteški idiom nije jedinstveni jezični entitet; u literaturi se spominje čak 7 podvrsta. Uključili smo potvrde iz malteškoga u ovaj osvrt jer se zacijelo radi o posuđenicama iz talijanskoga (iz nekog južnosicilijanskoga govora).

4.8. ZAKLJUČNE NAPOMENE O POTVRDAMA U TALIJANSKIM TEKSTOVIMA

Romanski *pom* glagol *surgir/surgere/sorgere* i var. bio je prilično rasprostranjen pomorski termin latinskog podrijetla diljem Romanije. Na to jasno upućuju potvrde koje donose Kahane i Kahane 1951.

Navedene brojne potvrde glagolskih, imenskih pa i pridjevskih oblika u tal. tekstovima (od kraja 13. st. nadalje) govore u prilog da se ovdje radi o autohtonim starotalijanskim pomorskim terminima.³⁴ Oni se javljaju u različitim vrstama tekstova. Glagoli se javljaju u različitim konstrukcijama. Na tal. području postepeno dolazi do marginalizacije *pom* termina (pogotovo glagola), vjerojatno zbog homofonije s glagolima *surgere/sorgere* drugih značenja (i to relativno nedavno, s obzirom na potvrde iz 19. st. u *pom* literaturi). Uočili smo da se i u mnogim suvremenim rječnicima talijanskoga

³⁴ De Felice 1974: 215 čak smatra da se talijansko područje može smatrati centrom iradijacije pomorskih termina (taj je stav iznio već 1971. Michael Metzeltin u recenziji djela *Glossario degli antichi portolani italiani*). Kahaneovi i Corominas centrom iradijacije smatraju Kataloniju. Mislimo ipak da je najprimjerenije govoriti o ovim terminima kao panromanskim riječima vlat. podrijetla.

nalaze leme *sorgere* (*pom* glagol), *sorgitore*.³⁵ U venecijanskom *pom* glagol *sorzer* istisnut je iz uporabe, u konkurenciji s drugim terminima čija je daleka etimologija iz grčkoga (*ancorarse*, *armizar*).³⁶ Primjećujemo da su u starotalijanskim tekstovima mnogo učestaliji oblici s osnovom *surg-*.

5. POTVRDE *POM* GLAGOLA *SURGERE/SURZER* U HVARSKIM I ZADARSKIM DOKUMENTIMA IZ 14., 15. I 16. ST.

Potvrdu iz Hvarskog statuta (1331.) donose Kahane i Kahane 1951: 199: ... *et si navilium vel lignum recederet et rediret, usque quo non surzeret anchoram in aquam...* Autori drže da latinizirani oblik *surzeret* (< *surzer*) u tekstu Hvarskog statuta na latinskom predstavlja venecijansku posuđenicu katalonskog podrijetla u dalmatskom. Ova bi se potvrda, kao i ona iz 1520. mogla interpretirati i na drugi način (v. niže).

U Zadarskom statutu (Stat. Iad. 119v/32, 15. st.) naveden je oblik *SURGENTIBUS* – particip prezenta: ... *pro qodlibet ligno forensi et barca nauigalibus, tam magnis, quam paruis uenientibus et surgentibus in portu Iadre*. Očito se radi o latiniziranom obliku koji potječe od romanskoga/talijanskoga glagola *surgere*. Tako se u LLMAI 1158 *surgere* navodi kao zasebna lema: *surgere* (ital.) ‘navem ad ancoram deligare: baciti sidro, usidriti, surgati’. Važno je reći da *surgere* predstavlja ispravno rekonstruiran oblik.

Zadarski tekst iz 1520. donosi važnu potvrdu *surzer* ‘ancorarsi’: *uno fero da surzer dla barca cū la corda*.³⁷ *Surzer* možemo interpretirati kao inačicu potvrđenog venec. *sorçer/sorzer* na istočnojadranskom području, tj. kao hibridni jadertinsko-mletački oblik (s obzirom na vokalizam) koji nije imao nastavljače u govorima na zadarskom području.

³⁵ Oblik *sorgitore/sorgidore* nije posve iščezao iz upotrebe: koristi se u blogovima naučičara, u dokumentima lučkih kapetanija, naziv je jedne neprofitne organizacije sa sjedištem u Luganu itd. Prisutan je i u toponimiji (Toscana, Sicilija, nekada i u grčkoj toponimiji - *Zakynthos*).

³⁶ Možda i zbog homofonije s riječi *sorze* ‘miš’.

³⁷ Bartoli 2000 (1906): 357. Bartoli uz prijevod (‘sorgere, cioè ancorarsi’) navodi samo sljedeće: *Arch. notar.; Bosco G.* Tekst nismo konzultirali. Je li uopće dostupan? Ovu potvrdu spominje i Muljačić 1970.

Oblik *surzerit* (umj. *surgerit*, tj. ispravnog *surrexerit*)³⁸ koji se također javlja u Zadarskom statutu (1305.) predstavlja venecijaniziranu inačicu lat. SURGERE, 3. koji je sačuvao svoje značenje iz latinskoga. U LLMAI 1159 navodi se također kao posebna lema: *surzere* (surgere) ‘levare, depromere; dići, izvaditi’. Taj rekonstruirani glagolski oblik homofon je gore navedenom *surzer* iz 1520., ali je oprečnog značenja.

Iako vjerujemo da su inačice ovog *pom* glagola bile aktivne u jadertinskom i drugim dalmatoromanskim govorima (bilo kao autohtone riječi ili posuđenice), pitanje je kako su glasile. U dubrovačkim tekstovima iz 14. st. ne uočavamo *pom* termine s osnovom *surg-/sorg-/sorz-/surz-* (Dotto 2008). Konzultiran je samo glosar (str. 439-501).

6. POTVRDA OBLIKA SURGITORIUM U TEKSTOVIMA NA SREDNJOVJEKOVNOM LATINSKOM

Kako se naša etimološka analiza oslanja i na brojne romanske i srednjolatinske imenske oblike, ovdje donosimo pregled dostupnih srednjolatinskih oblika.³⁹ Vlat./srlat. oblik SURGITORIUM ‘sidrište’ potvrđen je u nekim tekstovima na srednjovjekovnom latinskom:

1. Barcelona, 1258. (Ordenazas para la policia de la marina; poglavlje XX):⁴⁰ ... *vel lignum moveatur in scharo vel de surgitorio, vel de aliquo portu...*

2. Pisa, 1284. (Statuti Pisani; Lib. I, Rub. 59):⁴¹ ... *non patiemus – aliquam personam, vel locum destruere, vel destrui facere aliquam navem, vel aliquod lignum in Portu Pisano, videlicet a Turri de Frasca, in Surgitorio, & versus Liburnam...*

³⁸ Oblik *surgerit* (umj. ispravnog *surrexerit* ili *surgeret*) uočen je u nekim merovinškim tekstovima (tzv. Fredegarova Kronika). Usp. npr. rad iz 2009. *Byzantine Jewry in the Mediterranean economy*, str. 41. (autor Joshua Holo).

³⁹ Potvrde pod 1., 2. i 4. navode Kahaneovi u članku iz 1951. (str. 212, 213).

⁴⁰ U: *Memorias historicas sobre la Marina Comercio y Artes de la antigua Ciudad de Barcelona*, str. 28.

⁴¹ Targioni Tozzetti, 1768: 283.

3. Lazio (Campaniae Maritimaeque provincia), 1347. – tekst o podjeli teritorija pokrajine:⁴² ... *et ab ipso fossato per medium aquae usque ad **surgitorium** aquae Bagnarie et ab ipso **surgitorio** usque...*⁴³

4. Pismo francuskog kralja Charlesa V. iz 1364. (spominje se *surgitorium* u Montpellieru):⁴⁴

... *per quem flumen Rodani decurrit in mareuta Aquarum Mortuarum, versus locum dictum lo Mol et **surgitorium** ac portum ipsius loci Aquarum Mortuarum...*

5. Transkripti na latinskom (svjedočanstva o propaloj ekspediciji po Mediteranu koju je poduzeo bristolski trgovac Robert Sturmy); sredina 15. st.:⁴⁵ ... *hujus insule Gaudisii in quo applicuerunt die... Et dum starent **surgitorio** predictae insule Gaudisii...*

U tekstovima na srednjovjekovnom latinskom termin SURGITORIUM uglavnom je korišten u značenju ‘sidrište’. Potvrda iz točke 3 upućuje i na moguće drugo značenje termina (‘izvorište’).

7. ZAVRŠNE NAPOMENE

U drugom dijelu rada⁴⁶ izložit ćemo naš pristup etimološkoj obradi, iznijeti nekoliko polazišnih etimoloških rješenja i, na kraju, izlučiti najuvjerljiviji prijedlog. Prema našoj analizi, krajnji etimon hrv. **surgati** i njegovih romanskih usporednica bio bi lat. glagol SUBREGĒRE, 3. (u značenju ‘odozdo držati, podržavati, podupirati i sl.’). Taj se glagol inače smatra izvorištem latinskoga SURGERE, 3. u što donekle sumnjamo. Za izlučivanje

⁴² Scaccia-Scarafoni 1932: 279.

⁴³ Nije jasno odnosi li se ovdje *surgitorium* na sidrište ili izvorište. Čini se, koliko možemo procijeniti, da se ovaj dio teksta ne odnosi na obalno područje ove povijesne pokrajine, već na zaleđe koje obiluje termalnim izvorima (*aque bagnarie*). Stoga je izglednije da se termin odnosi na izvorište. U nekim srednjovjekovnim djelima na lat. koristi se npr. pridjev *surgitoria* ‘izvorska’ (*Quare aqua surgitoria in estate est frigida et in hieme tepida*). Usp. *Der Liber introductorius in der Abschrift Clm 10268 der Bayerischen Staatsbibliothek München*, str. 18.

⁴⁴ Germain 1861: 257.

⁴⁵ Jenks 2006: 55.

⁴⁶ Drugi dio predstavlja razradu etimološke analize leksema **surgāti/svrgāti** u saljskom govoru i leksema **surgāti/srgāti**, **presurgāti** i **surgadīna/srgadīna** u kukljičkom govoru (sadržano u našem radu iz 2015.).

spomenutog prijedloga bili su ključni romanski imenski oblici. Jedna od pretpostavki koja nam se nametnula s obzirom na polazište jest da se u slučaju nekih romanskih glagola s osnovom *surg-/sorg-* i var. radi o formalnom stapanju/konvergenciji dvaju ili čak više različitih etimona koji su u nekim romanskim idiomima doveli do homofonih ishoda. Namjera nam je i osvrnuti se na toponime koji najčešće potječu od imenskih oblika *surgitore* i var. Oni su (bili) prisutni diljem svijeta, kao posljedica intenzivnih talijanskih, portugalskih, španjolskih i francuskih pomorskih i trgovačkih aktivnosti.

ZNAKOVI I KRATICE

‘’ – navodnici za oznaku značenja riječi

»« – navodnici kod citiranja

< – potječe od (s desne je strane stariji oblik/etimon)

> – daje (s desne je strane mlađi oblik)

* – nepotvrđeni, pretpostavljeni oblik

→ – semantički prijelaz (promjena značenja)

x – križano s... (oznaka između elemenata hibridnih oblika)

<> – grafemska vrijednost (slovo)

ABCD... – navođenje latinskih riječi (u citatima uglavnom zadržavamo izvorni način pisanja)

abcd... – navođenje riječi iz hrvatskih govora (ovdje se uglavnom odnosi na romanizme)

abcd... – navođenje riječi iz romanskih jezika (osim u ključnim riječima); citiranje tekstova na romanskim jezicima; navođenje naslova radova; govorni primjeri ili citati u tablicama

abcd... – naglašavanje pojedinih riječi u citatima iz tekstova na srednjovjekovnom latinskom

pom – pomorski

izv. – izveden (o značenju)

umj. – umjesto

usp./cfr. – usporedi

v. – vidi

var. – varijanta, inačica

m. – muški rod (lat. *masculinum*)

n. – srednji rod (lat. *neutrum*)

sg. – singular, jednina

pl. – plural, množina

intr. – intransitivan, neprijelazan

tr. – tranzitivan, prijelazan

imp – imperativ

impf – imperfektivan, nesvršen

inf. – infinitiv

fut – futur

pass. rem. – passato remoto (vrsta prošlog vremena u talijanskom)

p. p. – particip prošli (perfekta)

KRATICE (JEZICI, DIJALEKTI)

fr. – francuski

hrv. – hrvatski

kasnolat. – kasnolatinski

kat. – katalonski

kl. – klasični

lat. – latinski

port. – portugalski

srlat. – srednjovjekovni latinski

šp. – španjolski

tal. – talijanski

venec. – venecijanski

vlat. – vulgarnolatinski

Kada se referiramo na neki etimološki članak, ponekad se navodi (osim broja stranice) i njegova podcrtana natuknica/geslo. Neke kratice iz citata nisu navedene u ovom popisu. Pokrate pojedinih rječnika nalaze se u popisu literature.

LITERATURA

Alianelli, Niccola. 1871. *Delle antiche consuetudini e leggi marittime delle provincie napoletane*. Napoli: Stabilimento tipografico de' fratelli De Angelis.

Archivio Storico per le Province Napoletane (fascicolo I, Anno VI). 1881. Società di Storia Patria. Napoli: R. Stabilimento tipografico del Cav. Francesco Giannini.

ARj = Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, sv. XVI, XVII. 1958.-1959. Zagreb: JAZU.

Barbato, Marcello. 2000. Catalanismi nel napoletano quattrocentesco. *Medioevo Romano*, 24/3, 385-417.

Bartoli, Giulio Matteo. ¹1906. *Il Dalmatico*. Roma: Istituto della enciclopedia italiana Treccani (2000).

Battisti, Carlo; Giovanni, Alessio. 1950-1957. *Dizionario etimologico italiano*. Firenze: Barbèra.

Boerio, Giuseppe.²1856. *Dizionario del dialetto veneziano*. Venezia: Cecchini, [Ristampa anastatica Giunti, Firenze, 1998].

Božanić, Joško; Lozić Knezović, Katarina; Runjić-Stoilova, Katarina; Tomelić Ćurlin, Marijana. 2012. Leksička norma u hrvatskoj maritimološkoj leksikografiji 20. st. *Filologija* 57, 37-51.

Corominas, Joan; Pascual, José Antonio. 1983. *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico*. Tomo V (RI-X). Madrid: Editorial Gredos.

Cortelazzo, Manlio; Zolli, Paolo. 1979-1988. *Dizionario etimologico della Lingua Italiana*. Bologna: Zanichelli.

Cvjetinović, Goran. 2015. *Karika obavještajne mreže Dubrovačke Republike – kultura samozaštite; denuncijacije Malom vijeću (1740-1799)*. Doktorski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.

Deanović, Mirko. 1958. Terminologia marinara e peschereccia a Ragusa-vecchia (Cavtat). *Studia Romanica et Anglica Zagrabiensia* 5, 5-31.

Deanović, Mirko; Jelenović I. 1958. Pomorski i ribarski nazivi na Krku, Korčuli i Lopudu. *Zbornik Instituta za historijske nauke u Zadru*, II, 133-72.

Deanović, Mirko. 1962. Izvještaj o anketi na Dugom otoku za lingvistički atlas Mediterana. *Ljetopis JAZU*, sv. 69., str. 339-341. Zagreb.

Deanović, Mirko. 1962. Lingvistički atlas Mediterana, I, anketa u Boki kotorskoj. *Rad*, sv. 12, 5-38. JAZU.

Deanović, Mirko. 1966. Lingvistički atlas Mediterana, II, anketa na Visu (Komiži). *Rad*, sv. 14, 5-31. JAZU.

Deanović, Mirko. 1967. Lingvistički atlas Mediterana, III, anketa u Salima na Dugom otoku. *Rad*, sv. 14, 27-36. JAZU.

De Felice, Emidio. 1974. Etimologia e semantica del termine marinaresco »sorgere«. *Bollettino dell'Atlante Linguistico Mediterraneo*, XVI – XVII, 207-225.

Devoto, Giacomo. 1990. (¹1966.). *Avviamento alla etimologia italiana. Dizionario etimologico*. Firenze: Le Monnier.

Diez, Friedrich. ⁵1887. (¹1853.) *Wörterbuch der Romanischen Sprachen*. Bonn: E. Weber.

Di Marzo, Gioacchino. 1864. *Delle origini e vicende di Palermo di Pietro Ransano/Ranzano*. Palermo: Stamperia di Giovanni Lorsnaider.

Divković, Mirko. ¹1881. *Latinsko-hrvatski rječnik*. Zagreb: Kr. zemaljska tiskara. Reprint izdanje (⁴1987.). Rijeka: ITRO »Naprijed«.

Dotto, Diego. 2008. *Scriptae venezianeggianti a Ragusa nel XIV secolo. Edizione e commento di testi volgari dell'Archivio di Stato di Dubrovnik*. Roma: Viella.

ERHSJ = Skok, Petar. 1971-1974. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I-IV. Zagreb: Jugoslavenska Akademija znanosti i umjetnosti.

Filipi, Goran. 1997. *Betinska brodogradnja: etimološki rječnik pučkog nazivlja*. Šibenik: Županijski muzej.

Geić, Duško. 2015. *Rječnik i gramatika trogirskoga čakavskoga govora*. Književni krug Split i Združeni artisti Trogir.

Germain, A. 1861. *Histoire du Commerce de Montpellier* (Tome II). Montpellier: Imprimerie de Jean Martel Ainé.

Grubas, G. B. V. M. Viniziano. 1833. *Nuovo costiere del mare adriatico*. Trieste: Orlandini figlio.

Holo, Joshua. 2009. *Byzantine Jewry in the Mediterranean economy*. New York: Cambridge University Press.

Jal, Augustin. 1848. *Glossaire Nautique*. Paris: Chez Firmin Didot Frères.

JE = Vinja, Vojmir (1998, 2003, 2004) *Jadranske etimologije. Jadranske dopune Skokovu etimologijskom rječniku*, knjiga I, II, III, HAZU. Zagreb: Školska knjiga.

Jenks, Stuart. 2006. *Robert Sturmy's Commercial Expedition to the Mediterranean (1457/8)*. Bristol Record Society.

Jurišić, Blaž. 1973. *Rječnik govora otoka Vrgade*. Zagreb: JAZU.

Jurišić-Borozan, Nevena. 2015. *Etimološka i leksikološka obrada romanizama u ribarskom i poljodjelskom nazivlju govora mjesta Sali i Kukljica*. Doktorski rad. Zagreb: Filozofski fakultet u Zagrebu.

Kahane, Henry; Kahane, Renée. 1951. The Mediterranean Term *Surgere* »to Anchor«. *Romance Philology* 4, 195-215.

Kahane Henry; Kahane Renée; Koshansky, Olga. 1952. Venetian Nautical Terms in Dalmatia. University of Illinois at Urbana-Champaign.

Kahane Henry; Kahane Renée; Bremner, Lucille. 1967. *Glossario degli antichi portolani italiani*. Firenze: Casa editrice Leo. S. Olschki.

Körting, Gustav Carl Otto. ¹1891; ³1907. *Lateinisch-romanisches Wörterbuch*. Paderborn: Druck und Verlag von Ferdinand Schöningh.

Kučarić, Kristo. 2001. *Rječnik starih i stranih riječi u lastovskom govoru*. Split.

Kursar, Ante. 1979. Zapisi iz pomoračkog života starih Šepurinjana. *Čakavska rič*, vol. VIII, br. 2, 95-140.

LAPTIG = Filipi, Goran; Buršić Giudici, Barbara. 2013. *Lingvistički atlas pomorske terminologije istarskih govora*, Dominović, Zagreb.

Lewis, Charlton T.; Short, Charles. 1891. *A New Latin Dictionary*. New York: Harper & Brothers.

Ligorio, Orsat. 2014. *Problem leksičke stratifikacije u adrijatistici*. Doktorski rad. Zadar: Sveučilište u Zadru.

LLMAI = Kostrenčić, Marko (et alii). 1969–1978. *Lexicon latinitatis medii aevi Iugoslaviae*, I–VII. Editio Academiae scientiarum et artium Slavorum meridionalium, Zagrabiae.

Mahulja, Ivan. 2006. *Rječnik omišaljskoga govora*. Rijeka – Omišalj: Riječki nakladni zavod.

Matoković, Berezina. *Ričnik velovareškega Splita*. Split: vlastita naklada.

Mardešić-Centin, Pavao. 1977. Rječnik komiškoga govora. *Hrvatski dijalektološki zbornik*, knj. 4 (1977), 265-321. Zagreb: JAZU.

Maričić, Tomislav. 2000. *Rječnik govora mjesta Kukljica*. Zadar: Matica hrvatska.

Marieni, Giacomo. 1830. *Portolano del Mare Adriatico*. Milano: Dall'imperiale regia stamperia.

Martinović, Žarko. 2005. *Rječnik govora otoka Iža*. Zadar: Gradska knjižnica Zadar.

Matković, Nela. 1995. *Romanizmi u središnjem dijelu poluotoka Pelješca*. Magistarski rad. Sveučilište u Zagrebu, Centar za postdiplomske studije, Dubrovnik.

Memorias historicas sobre la Marina Comercio y Artes de la antigua Ciudad de Barcelona. 1779. Imprenta de D. Antonio de Sancha.

Milano, Giacomo Maria. 1844. *Capitula et ordinationes Curiae maitimae nobilis civitatis Amalphae*. Neapoli: Ex Tipographia Catanei.

Miotto, Luigi. 1984. *Vocabolario del dialetto veneto-dalmata*. Trieste: LINT.

Mistral, Frédéric. 1878. *Le dictionnaire provençal – français*. Aix-en-Provence: Imprimerie Veuve Remondet.

Mujbegović, Zoran. 2016. *Liber De Belila – Krtoljske priče*. Matica Boke.

Muljačić, Žarko. 1960. *Dalmatski elementi u mletački pisanim dubrovačkim dokumentima 14. st.* (doktorska disertacija). *RAD* 327, Odjel za filologiju, Knj. 12 (1962); 237-380.

Muljačić, Žarko. 1970. Dalmatske studije III: *surgati* (se) 'usidriti se'. *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, sv. 8., 80-88.

Muljačić, Žarko. 1981. Sprachgeographie und Kasusgrammatik. *Zeitschrift für Balkanologie* 17, 37-43.

Muljačić, Žarko. 1995. Su alcuni romanismi preveneti lussignani. *Scritti di linguistica e dialettologia in onore di Giuseppe Francescato*, 1995, str. 215-221. Università degli studi di Trieste. Facoltà di lettere e filosofia.

Navarette, Martín Fernández. 1831. *Diccionario marítimo español* (Discurso sobre la utilidad de los diccionarios facultativos - Prologo). Madrid: Imprenta real.

Nižić, Živko. 2015. Osvrt na »Dalmatske studije III: *surgati* (se) 'usidriti se' Žarka Muljačića. *Tabula*, 13, 28-36.

Novaković, Pavica. 1929. Rječnik sumartinskoga govora. *Čakavska rič*, br. 2 (1994.), 105-145.

Parčić, Dragutin. ³1901. (1874.). *Rječnik hrvatsko-talijanski*. Zadar: Tipografija editrice Narodni list.

Pianigiani, Ottorino. 1907. *Dizionario Etimologico della Lingua Italiana*. Roma, Milano: Società editrice Dante Alighieri di Albrighi, Segati. <http://www.etimo.it/>

Piasevoli, Ankica. 1993. *Rječnik govora mjesta Sali na Dugom Otoku oliti libar saljski besid*. Zadar: Ogranak Matice hrvatske Zadar.

Rešetar, Milan. 1933. Skok: Naša pomorska i ribarska terminologija. *Južnoslovenski filolog*, knjiga 12. Beograd: Državna štamparija Kraljevine Jugoslavije, 284-287. (Recenzija se odnosi na Skokov rad spomenut pod

drugim naslovom: *Od koga naučiše jadranski Jugoslaveni pomorstvo i ribarstvo?*)

REW = Meyer-Lübke, Wilhelm. 1911. *Romanisches etymologisches Wörterbuch*. Heidelberg: Carl Winter's Universitätsbuchhandlung. <http://www.archive.org/>

Roki, Andro Fortunato. 1997. *Libar viškiga jazika*. Toronto: Libar Publishing.

Romanini, Fabio. 2004. Sul primo viaggio fatto nell'India di Giovanni da Empoli (1504) con una nuova edizione. *Filologia italiana* 1, 127-160.

Rosamani, Enrico. 1975. *Vocabolario marinaresco giuliano-dalmata*. Firenze: Leo S. Olschki.

Scaccia – Scarafoni, Camillo. 1932. Il territorio di Veroli nel Medio Evo (Appendice). *Archivio della Reale Società Romana di Storia Patria*, 53-55. Roma: Deputazione romana di storia patria.

Skok, Petar. 1933. *Od koga naučiše jadranski Jugoslaveni pomorstvo i ribarstvo?* Zagreb: Hrvatska štamparija Gradske štedionice.

Smoljan, Ante. 2013. *Rječnik govora otoka Ista*. Zadar: Matica hrvatska (Ogranak Zadar).

Sokolić-Kozarić, Josip; Sokolić-Kozarić, Gojko. 2003. *Rječnik čakavskog govora Novog Vinodolskog*. Rijeka: vlastita naklada.

Šimunić, Božidar. 2013. *Rječnik bibinjskoga govora*. Zadar: Ogranak Matice hrvatske.

Šimunković, Ljerka; Pederin, Ivan. 1996. Prilog proučavanju srednjolatinškog pomorskog nazivlja u mletačkoj Dalmaciji u XIV. i XV. st. *Čakavska rič* XXIV, 1-2, 95-110.

Šimunović, Petar. 2009. *Rječnik bračkih govora*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga (Grafički zavod Hrvatske).

Targioni Tozzetti, G. 1768. *Relazioni d'aluni viaggi fatti in diverse parti della Toscana*, tomo II. Firenze: Nella Stamperia Granducale.

Tentor, Mate. 1909. Der čakavische Dialekt der Stadt Cres (Cherso). *Archiv für Slavische Philologie* XXX/1908-1909, 146-204.

Tičić, Ante. 2004. *Rječnik govora mjesta Povljane*. Zadar: Matica hrvatska Zadar.

Traina, Antonino. 1868. *Nuovo vocabolario Siciliano-Italiano*. Palermo: Lauriel.

Turina, Zvonimir; Šepić, Anton Tomin. 1977. *Rječnik čakavskih izraza - područje Bakarca i Škrljeva*. Rijeka: Riječko književno i naučno društvo.

Valčić, Ante Toni. 2012. *Rječnik govora otoka Ošljaka*. Zadar: Matica hrvatska – Ogranak u Zadru.

Velčić, Nikola. 2003. *Besedar Bejske Tramuntane*. Cres-Lošinj: Čakavski sabor i Adamić d.o.o.

Vidović, Radovan. 1984. *Pomorski rječnik*. Split: Logos (Zagreb: Vjesnik).

Vinja, Vojmir. 1996. Ima li katalanizama u jadranskom hrvatskom? *Suvremena lingvistika* 41/42, 621- 628.

Vinja, Vojmir. 1998, 2003, 2004. *Jadranske etimologije. Jadranske dopune Skokovu etimologijskom rječniku*, knjiga I, II, III. Zagreb: HAZU - Školska knjiga.

Vlahov, Lovre. 1996. *Dalmatinski pučki ričnik našega kraja*. Zagreb: Birotisak.

Vučković, Kristina. 2004. *Padežne gramatike i razumijevanje hrvatskoga jezika*. Magistarski rad. Zagreb: Filozofski fakultet u Zagrebu (Odjel za informacijske znanosti).

Vuković, Siniša. 2001. *Ričnik selaškega govora*. Split: Laus.

Vuletić, Nikola. 2009. In memoriam Žarko Muljačić. *Folia onomastica croatica* 18, 313-316.

ZING = Zingarelli, Nicola. 2013. *Lo Zingarelli – vocabolario della lingua italiana*. Bologna: Zanichelli (ristampa della dodicesima edizione).

Zore, Luko. 1895. Dubrovačke tuđinke. *Spomenik Srpske kraljevske akademije XXVI*. Beograd: SKA.

Mrežni izvori (dio naveden u tekstu):

<http://arhiv.slobodnadalmacija.hr/20031111/mozaik04.asp> - pristupljeno u ožujku 2016.

<http://arhiv.slobodnadalmacija.hr/20031112/mozaik04.asp> - pristupljeno u ožujku 2016.

<http://arhiv.slobodnadalmacija.hr/20031114/mozaik03.asp> - pristupljeno u ožujku 2016.

<http://bdh-rd.bne.es/viewer.vm?id=0000051175&page=1><https://www.google.hr> (Capitoli della Corte del Consolato di mare di Messina) - pristupljeno u ožujku 2017.

<http://mlrs.research.um.edu.mt/resources/gabra/> (baza podataka *Gabra*) - pristupljeno u ožujku 2016.

<http://www.csovi.fi.cnr.it> (TLIO = *Tesoro della Lingua Italiana delle Origini*; a cura dell'Istituto Opera del Vocabolario Italiano, diretto da Pietro G. Beltrami). - pristupljeno u ožujku 2016.

<http://www.istarski-rjecnik.com/> - Istarski rječnik. Od 2007. Nakladnik Histria Croatica - C.A.S.H., Pula. - pristupljeno u prosincu 2016.

<http://www.kalipedija.net/> - *Kalipedija* (internetski rječnik kvaljskoga govora). Od 2009. - pristupljeno u prosincu 2016.

ETYMOLOGY OF THE CROATIAN WORD *SURGATI* – FIRST PART

Summary

The Croatian nautical verb **surgati** ('to throw anchor', 'to anchor') of Romance origin was the subject of several etymological articles and mentioning. This paper represents the introductory part, necessary for discussing the current etymology of this verb and its formal/semantical parallels in some Romance idioms. It includes the following chapters: an overview of former studies dedicated to the etymology of this Croatian nautical term, a list of nautical terms with stem *surg-* and var. in numerous Croatian speeches, a list of medieval and later attestations of nautical terms (verbal and nominal forms) in Italian and in Medieval Latin. In the final notes we announce the content of the second part, mentioning also our etymological solution (lat. SUBREGĒRE, 3. 'to hold from below', 'to support', 'to sustain') as well as the hypothesis on formal merging of etymons in the case of the Romance verb *sorgere* and var.

Key words: *Croatian surgati; Romance loanwords; Romance nautical terms; etymology*

ETIMOLOGIA DEL CROATO *SURGATI* – PRIMA PARTE

Riassunto

Il termine marittimo croato di origine romanza **surgati** ‘ancorarsi, gettare l’ancora’ è stato oggetto di alcuni articoli e cenni etimologici. Questo articolo rappresenta soltanto l’introduzione al riesame dell’attuale etimologia sostenuta dalla maggior parte degli studiosi (sia per il croato **surgati** e le sue varianti, sia per i verbi marittimi romanzi *surgere/sorgir/surgir* e varianti). L’articolo include la rassegna delle ricerche svolte finora, l’elenco dei termini marittimi croati con base *surg-* e le sue varianti, e presenta le attestazioni medioevali e più tarde del termine marittimo nei testi italiani e nel latino medioevale.

Parole chiave: *il croato surgati; romanismi; termini marittimi romanzi; etimologia*

Podaci o autorici:

Dr. sc. Nevena Jurišić-Borozan, prof. talijanskog jezika i književnosti i indologije. Nastavnica talijanskog jezika u Turističko-ugostiteljskoj školi u Splitu.

Adresa: Šibenska 3, Split

E-mail: nevena.jurismic-borozan@skole.hr